

**МІНІСТЕРСТВО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ТОРГІВЛІ
ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ
АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ
НА СОРТИ РОСЛИН**

**Матеріали
науково-практичної конференції
(28 листопада 2019 р.)**

м. Київ

**МІНІСТЕРСТВО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ТОРГІВЛІ
ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ
АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ
НА СОРТИ РОСЛИН**

**Матеріали
науково-практичної конференції
(28 листопада 2019 р.)**

м. Київ

Проблемні питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони прав на сорти рослин: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 28 листопада 2019 р.) Український інститут експертизи сортів рослин. [Електронний ресурс] URL: <http://confer.uisr.sops.gov.ua>

У збірнику опубліковано матеріали доповідей учасників науково-практичної конференції «Проблемні питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони прав на сорти рослин», що відбулася 28 листопада 2019 р. Висвітлено проблемні питання законодавства, нормативно-правового та методичного забезпечення охорони прав інтелектуальної власності на сорти рослин.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, аспірантів та студентів ЗВО аграрного профілю, практикуючих юристів тощо.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова оргкомітету:

Ткачик С. О., к. с.-г. н., заступник директора Українського інституту експертизи сортів рослин

Заступник голови:

Ніколенко Н. Г., с.н.с. сектору розробки законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин УІЕСР

Члени оргкомітету:

Бобонич Є. Ф., к.ю.н., Ковчі А. Л., Якубенко Н. Б.

ЗМІСТ

Атаманюк О. П., Стефківська Ю. Л. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ В СИСТЕМІ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН	5
Барбан О. Б., Стадніченко О. А., Маслечкін В. В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	6
Біленчук П. Д., Малій М. І. АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН	8
Бобонич Є. Ф. ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ОХОРОНУ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН	13
Васьківська С. В., Бабич О. В., Троян В. І. АДАПТАЦІЯ ЕКСПЕРТИЗИ НАЗВИ СОРТУ РОСЛИН В УКРАЇНІ ДО МІЖНАРОДНОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ	14
Іванова Т. В., Курило В. І., Пушкар М. В. ДОСТУП ДО UPOV PRISMA: МІФИ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ	17
Карпич М. К. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ ЄС ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН	18
Кісіль Н. В. ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ВЕДЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЮ ІЗ СТВОРЕННЯМ ТА ВИКОРИСТАННЯМ СОРТІВ РОСЛИН, ТА ЗАСОБИ ДОКАЗУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВ	20
Ковчі А. Л. ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ СТОСОВНО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	22
Коляденко С. С., Божок Ю. О., Сиплива Н. О. СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТУ ПРО ПОВНОВАЖЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА, ЩО НАДАЄТЬСЯ ДЛЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	26
Коморна О. М. ЩОДО ІСТОТНИХ УМОВ ЛІЦЕНЗІЙНОГО ДОГОВОРУ НА ВИКОРИСТАННЯ СОРТУ РОСЛИН	29
Константинова І. М. ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (СОРЕТІВ РОСЛИН)	31
Коховська І. В., Башкатова О. П. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СОРТИ РОСЛИН В УКРАЇНІ	33
Коцюбинська Л. М., Гринчишин О. В., Шкорбот Т.М. ДО ПИТАННЯ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ СОРТОВИПРОБУВАНЬ	34
Лешук Н. В., Орленко Н. С., Душар М. Б. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СОРТИ РОСЛИН В ПОЛЬЩІ, РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ І УКРАЇНІ	36
Лешук Н. В., Павлюк Н. В. ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО МОРФОЛОГІЧНОГО ОПИСУ СОРТІВ РОСЛИН В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС	38
Линчак Н. Б. ОРГАНІЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ТА ЄС	40

Літовченко В. В. ЗМІСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СОРТИ РОСЛИН	41
Майдачевська А. В. АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	44
Марченко Т. М., Українець С. Л. СОРТ РОСЛИН ЯК ОБ'ЄКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ	47
Мирон О. М. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОФІЦІЙНОГО ПЕРЕКЛАДУ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ	49
Попова О. П., Бойко А. І. ОЦІНКА ВАРТОСТІ СОРТУ РОСЛИН – ЯК ОБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	51
Присяжнюк Л. М., Черній С. О., Шитікова Ю. В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ В ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН	53
Сиплива Н. О., Гайдай А. О. ЗАКОНОДАВЧІ ВИМОГИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ (ФОРМАЛЬНОЇ) ЕКСПЕРТИЗИ ЗАЯВКИ НА СОРТ РОСЛИН	55
Ткачик С. О. ЩОДО РЕЄСТРАЦІЇ СОРТІВ РОСЛИН В УКРАЇНІ БЕЗ ОФІЦІЙНИХ ВИПРОБУВАНЬ	56
Худолій Л. В., Троян В. І., Васьківський Б. С. ПРИВЕДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН У ВІДПОВІДНІСТІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ НОРМАМИ І СТАНДАРТАМИ	59
Шабалін А. В. ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄС	62
Шпак П. І. КОМПЕНСАЦІЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА СОРТ РОСЛИН	64
Якубенко Н. Б. ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ПРАВ СЕЛЕКЦІОНЕРА В ЄС ТА УКРАЇНІ. СПІЛЬНІ РИСИ ТА РОЗБІЖНОСТІ	65
Якубенко Н. Б. ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ РЕЄСТРАЦІЇ СОРТІВ РОСЛИН В ЄС ТА УКРАЇНІ. СПІЛЬНІ РИСИ ТА РОЗБІЖНОСТІ	67

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ В СИСТЕМІ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН

Роль інтелектуального капіталу в економіці як одного з конкурентних факторів неухильно зростає. Сьогодні цей актив відіграє вагомий роль в досягненні конкурентних переваг, які засновані на нових знаннях. Загальновідомо, що розвиток економіки країни залежить від розвитку наукової діяльності. Інтенсивне фінансування наукової діяльності завжди сприяє розвитку економіки країни в коротко- і довгостроковій перспективі.

Перехід до інноваційної моделі розвитку економіки в Україні має особливо важливе значення в аграрній сфері економіки держави. Адже галузь агропромислового комплексу забезпечує продовольчу безпеку України і формує 27,5% валового внутрішнього продукту спільно з лісовим та рибним господарством. Інноваційне оновлення аграрного сектору, перехід на інноваційну модель розвитку економіки є природним наслідком інтеграції України у світовий економічний простір. Загалом, інноваційна діяльність є загальноновизнаною в світі, тому інновації в Україні насамперед повинні розвиватись саме в галузі агропромислового комплексу країни.

Одним із складових інноваційних технологій в аграрному секторі економіки є фактор підвищення урожайності сільськогосподарських культур та якості продукції. Сорти з високим генетичним потенціалом урожайності, з достатнім рівнем адаптації до місцевих ґрунтово-кліматичних умов і стійкості до хвороб та шкідників дають значну віддачу відносно від вкладень у технології вирощування.

Проблема активізації інноваційних процесів в сфері розвитку сортів рослин пов'язана із специфікою досліджень, методичних особливостях виведення сорту, а також подальшою його експертизою. Український інститут експертизи сортів рослин (УІЕСР) є базовою науково-дослідною установою з проведення комплексу польових і лабораторних досліджень з науково-технічної експертизи сортів рослин в Україні, а також уповноваженою установою щодо проведення ділянкового (ґрунтового) та лабораторного сортового контролю. Слід зазначити, що загальний розвиток технологічного прогресу різних галузей економіки проходить швидше ніж впровадження інновацій в галузі сортовипробувань.

Рівень забезпечення матеріально-технічної бази філій УІЕСР, як мають на меті забезпечити виконання покладених державою за-

вданий в сфері охорони прав на сорти рослин, не завжди відповідає сучасним вимогам. Матеріально-технічна база пунктів досліджень як правило застаріла, основні засоби зношені, а оборотні – дефіцитні, що потребує першочергового виділення бюджетних коштів на стабілізацію діяльності філій УІЕСР, модернізацію їх матеріально-технічної бази. Це призводить до завищеної вартості польової експертизи сортів рослин, а також впливає на якісні показники досліджень.

Зменшення витрат на проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин можливе завдяки запровадженню науково-технічних досягнень. Так, наприклад, за попередніми розрахунками, вартість одного сортодослідження при застосуванні інноваційної техніки зменшиться приблизно на 10 %. У машинно-технологічній модернізації сортосистеми для забезпечення проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин, розкривається механізм її перетворення в ефективно розвинену систему на базі введення в процес сортопробування агротехнологій та застосування машин інтенсивного типу нового покоління.

УДК 339.92:631.526(477+061.1ЄС)

Барбан О. Б.*, Стадніченко О. А., Маслечкін В. В.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родімцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: olyaveselovska@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики України, передбачає проведення системних реформ в усіх сферах діяльності відповідно до міжнародних норм і стандартів європейської спільноти. Кінцевою метою європейської інтеграції є набуття Україною членства в Європейському Союзі.

На даний час правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої, де стаття 228 підрозділу 7 Частини 2 Глави 9 Розділу 5 цієї Угоди констатує: «Сторони співпрацюють з метою сприяння і посилення охорони прав на сорти рослин відповідно до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин 1961 року, переглянутої в м. Женеві 10 листопада 1972 року, 23 жовтня 1978 року та 19 березня 1991 року, зокрема необов'язкові виключення з прав селекціонерів, як це згадується у статті 15(2) зазначеної Конвенції».

Враховуючи прагнення України до європейської інтеграції необхідно привести чинну законодавчу, нормативно-правову та науково-методичну базу в сфері охорони прав на сорти рослин у відповідність до міжнародних норм Європейського Союзу.

Останнім часом спостерігається активізація розвитку правової системи ЄС у галузі приватного права, зокрема, у сфері охорони прав об'єктів інтелектуальної власності селекційних досягнень: сорти рослин. Наразі відбувається формування європейського приватного права («європеїзація» приватного права країн-членів ЄС), що обумовлено метою створення та функціонування спільного ринку всіх сфер діяльності.

Створення системи охорони прав на сорти рослин на рівні ЄС було обумовлено необхідністю подолання обмежень та ускладнень, пов'язаних з охороною прав на сорти рослин на національному рівні країн-членів ЄС, а також необхідністю подолати різний рівень міжнародно-правової охорони сортів рослин у країнах-членах ЄС, де чинними були різні акти Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин (Конвенція UPOV). Наслідком цього було те, що в окремих країнах-членах ЄС норми права щодо охорони сортів рослин не відповідали мінімальному стандарту охорони сортів рослин щодо кваліфікації певних дій, процедури захисту прав тощо, що в свою чергу не відповідало вимогами спільного ринку ЄС та призводило до дискримінації селекціонерів окремих країн-членів ЄС.

Зобов'язання країн Центральної і Східної Європи, пострадянського простору щодо приведення законодавства у сфері охорони права об'єктів інтелектуальної власності у відповідність із стандартами права ЄС, зумовлюють домінуючу роль права ЄС у розвитку національного законодавства та гармонізацію права інтелектуальної власності у межах всього європейсько-азіатського регіону. При цьому специфіка права інтелектуальної власності ЄС щодо міжнародних договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) у його практичній спрямованості на реалізацію основних свобод спільного ринку – вільне пересування товарів, осіб, послуг та капіталів, а також створення рівних умов конкуренції, становить особливий інтерес для України, інших країн пострадянського простору. Наразі значну увагу в ЄС зосереджено увагу на ефективному забезпеченні дотримання прав інтелектуальної власності на сорти рослин.

Процес законотворчості в галузі права інтелектуальної власності у ЄС має комплексний характер. Особливістю права ЄС є посилення охорони прав інтелектуальної власності за допомогою двох основних механізмів: гармонізації законодавства країн-членів ЄС та введення охоронних документів ЄС для різних об'єктів інтелектуальної власності. Таким чином, інші держави-партнери ЄС крім заходів з наближення законодавства, можуть вирішувати питання з підписання договорів щодо входження до регіональної європейської системи

охорони певних об'єктів інтелектуальної власності. Країни-члени ЄС проводять узгоджену політику в сфері правової охорони та використання інтелектуальної власності. Керуючись принципом вільного руху товарів та послуг, вони спрямовують свої зусилля перш за все на уніфікацію та гармонізацію законодавства в сфері інтелектуальної власності та попередження використання прав на інтелектуальну власність у недобросовісній конкуренції. На відміну від методів роботи ВОІВ, у рамках ЄС склалася система директивного регулювання процесів уніфікації та гармонізації законодавства в сфері інтелектуальної власності, що особливо характерно для сфери авторського права і суміжних прав.

Значну роль у питаннях уніфікації та гармонізації правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності відіграє Суд ЄС. За відсутності відповідної гармонізації національних законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності з принципами вільного руху товарів і послуг, а також свободи конкуренції, які були проголошені ЄС, значення практики Суду ЄС важко переоцінити. Початку уніфікації та гармонізації в сфері охорони інтелектуальної власності передують етап практики правозастосування прецедентного характеру, яка дозволяє виявити існуючі прогалини у правовому регулюванні та розв'язати відповідні проблеми.

Нині йдеться про наявність сформованої, у своїх загальних рисах, особливої системи права інтелектуальної власності ЄС, побудованої на принципах, що відрізняються від традиційних національних, з особливим предметом регулювання. При цьому, дана система являє собою нове правове явище, що досить динамічно та швидко розвивається нарівні з національними та міжнародною правовими системами.

УДК 351:631.526(477+061.1ЄС)

Біленчук П.Д.¹, Малій М.І.^{2,3*}

¹ Національний авіаційний університет, просп. Любомира Гузара 1, Київ, Україна, 03058

² ТОВ «АЮР-КОНСАЛТИНГ», вул. Харківське шосе, 48, м. Київ, 02160

³ ТОВ «АРМАТЕХ-СЕРВІС»

*e-mail: aur.consalt@gmail.com

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

Необхідність адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони прав на сорти рослин викли-

кана вимогою часу: незалежною країна не може бути без сталого економічного розвитку, а розвинута незалежна економічна структура держави неможлива без надійної стратегії захисту права інтелектуальної власності на сорти рослин.

Проголошений Україною курс на інтеграцію до Європейського Союзу і вступ до Світової організації торгівлі актуалізують потребу забезпечення захисту прав на об'єкти авторських і суміжних прав на сорти рослин, який існує в економічно розвинених країнах світу.

Правовідносини у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин регулюються нормами Конституції України, Цивільного, Кримінального, Митного, Господарського кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, спеціальними законами і підзаконними нормативними актами. Зокрема, ч. 4 ст. 13 Конституції України передбачено, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Частиною 1 ст. 41 Конституції України передбачено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Згідно з ч. 1 ст. 54 Конституції України, громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Відповідно до ч. 2 цієї ж статті, кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

26 квітня 1970 р. Україна (УРСР) приєдналася до Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) і в нинішній час є учасницею Міжнародного (Паризького) союзу з охорони промислової власності та Міжнародного (Бернського) союзу з охорони літературних і художніх творів.

Україна прийняла ряд спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності: «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. №3792-XII, «Про охорону прав на сорти рослин» від 21 квітня 1993 р. № 3116-XII; три закони від 15 грудня 1993 р.: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» № 3687-XII, «Про охорону прав на промислові зразки» № 3688-XII, «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» № 3689-XII; а також закони «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 5 листопада 1997 р. № 621/97-ВР, «Про видавничу справу» від 5 червня 1997 р. № 318/97-ВР, «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23 березня 2000 р. № 1587-III.

Найважливішими міжнародними договорами, що діють у рамках ВОІВ, є:

- Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. (у редакції від 2 жовтня 1979 р.), якою передбачено дії щодо захисту прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, зазначення походження товарів; для України набула чинності 25 грудня 1991 р.;

- Всесвітня конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 р., ратифікована Україною 23 грудня 1993 р., набрала чинності 3 листопада 1995 р.;

- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р., якою передбачено правову охорону авторських прав на кожний літературний, науковий чи художній твір, незалежно від форми його вираження. Україна 31 травня 1995 р. приєдналася до Паризького акта від 24 липня 1971 р. (зі змінами від 2 жовтня 1979 р.), який практично є новою редакцією Бернської конвенції;

- Міжнародна (Римська) конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 р., якою передбачено охорону прав виконавців (акторів, співаків, музикантів, танцюристів або інших осіб, які виконують роль, співають, читають, декламують, виконують або будь-яким іншим способом беруть участь у виконанні творів літератури чи мистецтва), виробників фонограм і організацій мовлення; дата приєднання України - 20 вересня 2001 р.;

- Конвенція (Женевська) про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 р., якою передбачено охорону інтересів авторів, артистів, виконавців і виробників фонограм від незаконного відтворення та поширення фонограм; дата приєднання України - 15 червня 1999 р.;

- Регламент Європейського Парламенту та Ради 96/1610/ЄС від 23 липня 1996р. про сертифікат додаткового захисту продуктів, що містять рослинні компоненти;

- Регламент Комісії ЄС №448/96 від 12.03.1996 р. щодо доповнення Регламенту (ЄС) №1239/95, який встановлює правила імплементації для застосування Регламенту Ради (ЄС) №2100/94 про захист прав на нові сорти рослин.

З метою досягнення в Україні захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин на рівні міжнародних стандартів протягом останнього часу було прийнято низку нормативно-правових актів, зокрема:

- у 2003 р. Верховною Радою України прийнято Цивільний кодекс України, що містить окрему книгу «Право інтелектуальної власності» (Гл.35-46), у якій зосереджені загальні норми щодо набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин в Україні;

- набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної

власності», яким законодавство України у сфері інтелектуальної власності приведено в повну відповідність до норм Угоди ТРІПС, яка є основною угодою Світової організації торгівлі. Даним Законом значно посилена відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, передбачено положення стосовно запобіжних заходів, які ще до пред'явлення позовної заяви можуть бути вжиті за ухвалою суду (ст. 50 Угоди ТРІПС);

– для вирішення проблеми піратства у сфері авторського права і суміжних прав у 2002 р. прийнято Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» від 17 січня 2002 р. № 2953-III, прийнято низку постанов Кабінету Міністрів України, спрямованих на запровадження дієвих механізмів щодо недопущення виробництва та розповсюдження контрафактної продукції;

– у липні 2002 р. Верховною Радою України прийнято новий Митний кодекс України, який містить розділ щодо контролю за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності. Положення зазначеного Кодексу відповідають міжнародним нормам, зокрема положенням Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), яка є однією з найважливіших угод Світової організації торгівлі;

– в Україні зроблені перші кроки до законодавчого регулювання використання об'єктів інтелектуальної власності в мережі інтернет. Зокрема, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності» від 4 липня 2002 р. № 34-IV, відповідно до якого внесено зміни до ряду законодавчих актів України щодо використання об'єктів інтелектуальної власності в мережі інтернет.

Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності» від 9 лютого 2006 р. № 3423-IV передбачив відповідні зміни ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію», ст. 229 «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару».

З урахуванням викладених вимог Конституції України та ЦК України господарські суди мають застосовувати міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Перелік таких договорів наведено в інформаційному листі Вищого господарського суду України «Про нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності» від 8 жовтня 2003 р. № 01-8/1199.

На сьогодні в Україні створені належні законодавчі засади охорони та захисту прав авторів на сорти рослин. З метою забезпечення адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони прав на сорти рослин створений і успішно діє Український інститут експертизи сортів рослин, а в системах Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України створені та діють спеціальні підрозділи з боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин, активізують свою роботу Державна організація «Національний офіс інтелектуальної власності», Національний навчальний центр інтелектуальної власності (NIPO IP ACADEMI) та інші державні органи, які в межах своєї компетенції можуть здійснювати заходи, спрямовані на посилення охорони та захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин.

Якщо міжнародним договором, учасником якого є Україна, встановлено інші правила охорони прав на сорти рослин, ніж ті, котрі містяться в Законі України «Про авторське право і суміжні права», то застосовуються норми міждержавного договору.

У даний час в Україні здійсненні заходи, які пов'язані з утворенням Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності, який сприятиме реалізації конституційних положень щодо захисту прав на сорти рослин.

Це особливо актуально сьогодні оскільки світова спільнота знаходиться у витоків Індустрії 4.0, Четвертої промислової революції та Суспільства знань. А це значить, що реалії сьогодення потребують законодавчого забезпечення у сфері правової охорони сучасних біотехнологій. Вважаємо, що на часі, по-перше, необхідно розробити дієву Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони прав на сорти рослин 2030, по-друге, доцільно розробити «Кодекс про біобезпеку», «Екологічний кодекс», «Кодекс про біологічне різноманіття» і, по-третє, більш дієво надавати освітні, наукові (експертні) і праксеологічні послуги у сфері охорони прав на сорти рослин.

Бобонич Є.Ф.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: bobonicevgenij@gmail.com*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ОХОРОНУ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

Охорона прав на сорт рослин як об'єкт права інтелектуальної власності є одним з пріоритетних напрямів інтеграції України в світовий ринок в системі Світової організації торгівлі (СОТ) та в Європейське Співтовариство (ЄС).

На підставі аналізу положень Закону «Про охорону прав на сорти рослин» (далі – Закон), інших нормативно-правових актів у цій сфері, Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин (Конвенція УПОВ), Регламенту Ради Європейського Союзу № 2100/94 про права на сорти рослин у Спільноті пропонується внести наступні зміни до Закону та інших нормативно-правових актів у сфері охорони прав на сорти рослин:

1. Диспозицію ст. 45 Закону («Вичерпання майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин») викласти в такій редакції: «Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин не поширюються на дії щодо будь-якого матеріалу його сорту або сорту, на який поширюються положення частини третьої статті 39 цього Закону, і одержаного безпосередньо з них продукту, і який був переданий третім особам володільцем патенту чи за його згодою на території України, якщо такі дії:

- а) не спрямовані на наступне розмноження зазначеного сорту;
- б) не пов'язані з експортом посадкового матеріалу сорту до країни, в якій не охороняються майнові права інтелектуальної власності на сорти роду чи виду рослин, до якого належить зазначений сорт, крім експорту зібраного матеріалу, призначеного виключно для споживання».

2. Диспозицію статті 19-1 Закону викласти в такій редакції: «Будь-яка особа може подати заявку на набуття майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту, віднесеного до загальновідомих, та на який завершився строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, а також його дострокового припинення чи відмови від них, без набуття майнових прав інтелектуальної власності на такий сорт, засвідчених патентом».

3. Виключити норму, передбачену абз. 2 ч. 1 статті 20 Закону («Заявка на сорт») як зайву, та яка не несе ніякого смислового навантаження.

4. Доповнити Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» статтю 41-1, яку викласти в такій редакції:

«Стаття 41-1. Строк чинності майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту рослини

Чинність майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту рослини не обмежується строком за умови сплати збору за його підтримання».

5. Удосконалити редакцію статті 33 Закону («Державна реєстрація прав на сорт»), та доповнити перелік відомостей, які вносяться в Реєстр сортів рослин України (ч. 2 ст. 33 Закону) та Реєстр патентів (ч. 3 ст. 33 Закону) відповідно до переліку відомостей, передбачених постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні» від 26 вересня 2018 року № 774, та «Про затвердження Порядку ведення реєстру патентів на сорти рослин» від 19 вересня 2018 року № 755).

6. Термінологічно узгодити термінологію: «держава-учасниця» як «держава, що приєдналася до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин, прийнятої 2 грудня 1961 року і переглянутої 10 листопада 1972 року, 23 жовтня 1978 року і 19 березня 1991 року» у всіх нормативно-правових актах України у сфері охорони прав на сорти рослин відповідно до визначення, даного у Законі України «Про охорону прав на сорти рослин».

УДК 341.2:631.526(477)

Васьківська С. В., Бабич О. В., Троян В. І.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: sapfira_vsv@ukr.net*

АДАПТАЦІЯ ЕКСПЕРТИЗИ НАЗВИ СОРТУ РОСЛИН В УКРАЇНІ ДО МІЖНАРОДНОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Експертиза назви сорту рослин є частиною кваліфікаційної експертизи сорту рослин. Однією із умов державної реєстрації сорту є присвоєння йому назви, яка буде його однозначно ідентифікувати і відрізняти від будь-якої іншої назви існуючого в Україні і державах-учасниках сорту того ж чи спорідненого видів.

Дослідження запропонованої заявником назви сорту, який поданий з метою державної реєстрації прав інтелектуальної власності проводяться із залученням інформації, що знаходиться в Реєстрі заявок на сорти рослин, Державному реєстрі сортів рослин, придат-

них для поширення в Україні, Реєстрі патентів, а також інформаційній базі даних Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин «PLUTO: «Plant Variety Database». Наразі ця база налічує дані щодо заявок на сорти рослин у 68 країнах.

Експертиза запропонованої назви сорту проводиться з метою визначення відповідності цієї назви вимогам, установленим статтями 13 та 28 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» та проходить у два етапи:

1) встановлення відповідності назви сорту вимогам законодавства;

2) підготовка експертного висновку.

Мета та завдання експертизи назви сорту:

- уникнути назви, яка суперечить принципам гуманності і моралі;
- виявлення назви сорту, яка складається тільки із цифр, за винятком випадків, коли це відповідає установленій практиці найменування сортів, чи складається виключно із знаків чи зазначень, які вказують на вид, групу стиглості, якість, призначення, цінність, походження або технологію вирощування;

- виявлення назви сорту, яка вводить в оману або дає хибне уявлення щодо характеристик, цінності, географічного походження сорту, а також про автора сорту чи іншу заінтересовану особу;

- перевірка назви на тотожність чи подібність, щодо назви сорту, права на яких набути в Україні чи іншій державі-учаснику;

- перевірка назви на відмінність від будь-якої іншої назви існуючого в Україні і державах-учасниках сорту того ж чи спорідненого виду;

- забезпечення умови Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин в частині подання сорту до всіх держав-учасниць під однією і тією ж назвою.

Однією з вимог вітчизняного та міжнародного законодавства є обмін інформацією про подані заявки на сорти рослин. Це забезпечує уніфікований підхід до експертизи назви та її ухвалення. Наразі веб-платформа «PLUTO: «Plant Variety Database» Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) містить інформацію про подані заявки на сорти рослин з метою внесення їх до національних каталогів (переліків, реєстрів тощо) – 509892 заявок, а також 359766 заявок, що подані з метою отримання права селекціонера (в Україні – патент на сорт рослин).

З метою адаптації експертизи назви сорту рослин до міжнародної та європейської практики за проведення експертизи назви сорту використовують пояснювальні коментарі щодо назв сортів відповідно до Міжнародної конвенції (прийняті на сорок дев'ятій черговій сесії Ради UPOV 29 жовтня 2015 року) та керівництва з пояснювальними коментарями до статті 63 Постанови Ради Бюро з сортів Європейського союзу 2100/94 від 27 липня 1994 року «Про права на сорти рослин у Співдружності». За період досліджень назви сорту

у 2017–2019 роках, проведено експертизу по 4610 сортах рослин, із них встановлено невідповідність заявленої назви вимогам законодавства в сфері охорони прав на сорти рослин по 776 сортах, що становить близько 17 %. В результаті проведеного аналізу причин невідповідності назви сорту встановлено, що найбільша кількість це назва сорту, яка запропонована під селекційним позначенням, яке вже змінено в інших державах-учасниках (290 сортів), 237 експертних висновків про невідповідність назви сорту підготовлено з причини встановлення тотожності та подібності до раніше зареєстрованої в державах-учасниках назви сорту, через використання в назві сорту заборонених розділових знаків встановлено її невідповідність по 140 сортах рослин. Динамічне дослідження невідповідності назви сорту з 2014 року показує стрімке збільшення цього показника з 2016 року. На нашу думку це є наслідком внесення змін до частини 2 статті 28 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами». Цією статтею Закону передбачено, що заявник має право зазначати в матеріалах заявки селекційний код як назву сорту. При поданні заявки на сорт рослин в Україні заявники активно користуються цим правом, навіть по сортах де замість селекційного коду вже ухвалена власна назва сорту. Це призвело до збільшення кількості невідповідностей назви сорту, оскільки селекційне позначення є одним із критеріїв встановлення автентичності назви сорту, що пропонується в Україні до раніше зареєстрованої назви. Таким чином, селекціонерам, які подають заявку на сорт рослин, створений за межами України, доцільно переглядати інформацію на загальнодоступній веб-платформі «PLUTO: «Plant Variety Database», щоб пропонувати назву сорту, яка вже ухвалена в іншій державі-учасниці.

Практичний досвід з проведення експертизи назви в Україні показує, що цей вид досліджень гармонізований з іншими державами-учасниками Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин, відмінною є лише процедура цієї експертизи, яка має досить суттєвий документообіг між експертним закладом та Компетентним органом.

Іванова Т.В., Курило В.І., Пушкар М.В.

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041, Україна*

e-mail : tivanova1@ukr.net

ДОСТУП ДО UPOV PRISMA: МІФИ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

Загальновідомо, що пріоритетним напрямом інтеграції України до Європейського Союзу є адаптація законодавства України до законодавства ЄС. Поглиблення співпраці з міжнародними організаціями у сфері інтелектуальної власності на селекційні досягнення та ріст конкуренції на ринку, вимагає удосконалення законодавства України щодо правової охорони селекційних здобутків.

Конвенцію УПОВ засновано на найважливіших принципах патентного права, зокрема таких, як рівноправність іноземних і національних заявників, вільний вибір держав для здійснення охорони прав на нові сорти рослин, чинність охорони визнаних прав на території країн-учасників, незалежність охоронних документів на сорт, закріплення права конвенційного пріоритету, забезпечення вільного розпорядження винятковими (чи абсолютними) правами на сорт. Міжнародний Союз з охорони нових сортів рослин – міжурядова організація, головним завданням якої є забезпечення охорони прав на нові сорти рослин та захисту прав і законних інтересів селекціонерів.

3 листопада 1995 року Україна стала двадцять дев'ятим повноправним членом УПОВ (Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 2 грудня 1961 року, ратифікована Законом України від 2 серпня 2006 року № 60-V). Вступ України до УПОВ свідчить про її наміри охороняти права селекціонерів на основі принципів, що отримали міжнародне визнання і підтримку.

На сьогодні селекціонери більшості країн світу мають можливість створити свій обліковий запис в UPOV PRISMA. Вона містить інформацію про майнові права на об'єкт власності, ім'я селекціонера чи уповноваженої особи, номер облікового запису тощо. Наразі не всі країни приєдналися до цієї бази.

Партнерство з UPOV PRISMA дає можливість міжнародній спільноті селекціонерів отримувати правову охорону сортів на території держав-членів Союзу. Крім того, країни-учасниці мають можливість обмінюватися і використовувати досвід інших країн, зробивши свій внесок у розвиток світової селекційної роботи (Іващенко О. В., 2015).

При розміщенні інформації про патент на нові сорти рослин на платформі UPOV PRISMA, користувачам надається можливість ознайомитися з даними сорту. Якщо селекціонер чи його представник хочуть розмістити інформацію в UPOV PRISMA про сорт з України, вони повинні подати клопотання до Міністерства про надання до-

зволу на користування ресурсами UPOV PRISMA. У такому випадку заявник стикається з певними труднощами щодо вільного обміну даними. Що стосується отримання правової охорони сортів від інших держав виникає проблема щодо строків її отримання у порівнянні з користувачами UPOV PRISMA. Технічна перевірка критеріїв доступу селекціонерів чи їх представників в Україні до UPOV PRISMA має певні труднощі, оскільки це тривалий процес з боку регулюючих органів.

Запровадження в Україні вільного доступу до оформлення правової охорони сортів рослин в UPOV PRISMA забезпечить захист економічних інтересів селекціонерів-оригіраторів у найстисліші терміни і сприятиме швидкій окупності коштів, які вкладаються у селекцію.

УДК 340.12(061.1ЄС+477)

Карпич М.К.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: marysz@ukr.net*

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ ЄС ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (в подальшому – Угода, ЄС) набрала чинності в повному обсязі 01.09.2017 року. З приводу порядку її застосування висловлюються різні точки зору.

На думку окремих науковців положення Угоди, які відрізняються від тих, які містяться в національному законодавстві України, можуть застосовуватись лише після їх імплементації в національне законодавство України. Відповідно до цієї точки зору норми Угоди не можуть розглядатися як норми прямої дії, оскільки в Угоді Україна лише зобов'язалася забезпечити поступову адаптацію законодавства України до правових норм *acquis* ЄС відповідно до визначених в Угоді напрямів, оскільки в тексті Угоди є чимало положень, в яких на Україну покладений обов'язок з внесення змін до національного законодавства.

В науковій літературі висловлюється і інша точка зору. Її прихильники, не заперечуючи так званий еволюційний підхід до процесу адаптації законодавства України до права ЄС, звертають увагу на те, що положення Угоди, в яких на Україну покладений обов'язок з внесення змін до національного законодавства відповідно до правових норм *acquis* ЄС, відсилають до додатків Угоди, де міститься

перелік актів ЄС, положення яких мають бути відображені в українському законодавстві, і в жодному положенні Угоди не вказано, що імплементації підлягає сама Угода.

З цієї точки зору Угода як міжнародний договір України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства України. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України»).

На підставі цих положень робиться висновок про те, що Угода як частина національного законодавства України застосовується в такому ж порядку, який передбачено для норм національного законодавства.

В п. 14 постанови від 19.12.2014 року № 13 «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя» Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ роз'яснив: суди при здійсненні правосуддя можуть застосовувати норми міжнародних договорів безпосередньо як частину законодавства України, якщо вжиття відповідних заходів належить до компетенції суду або якщо вони сформульовані в міжнародному договорі як норми прямої дії.

Прихильники цієї точки зору вважають, що не зважаючи на те, що Угода адресована державам-сторонам Угоди, норми Угоди можуть безпосередньо застосовуватись у правовідносинах між фізичними та/або юридичними особами України. Як аргумент, вони наводять судову практику застосування Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, відповідно до якої суди України часто посилаються на норми конвенції як на норми прямої дії. А отже, відсутність в тексті Угоди вказівки на те, що норми Угоди підлягають безпосередньому застосуванню, не є аргументом, що підтверджує неможливість прямої дії норм Угоди.

Крім цього, вони посилаються на рішення Суду ЄС у справі *Van Gend en Loos v Nederlandse Administratie der Belastingen*, у якому сформульовані умови, яким повинна відповідати норма європейського права, щоб мати пряму дію. Виходячи з обґрунтування, наданого Судом ЄС щодо своєї правової позиції, норма права ЄС має пряму дію, коли вона містить точне і чітке правило, з якого випливають певні суб'єктивні права та обов'язки, тобто, норма повинна виступати безпосереднім регулятором суспільних відносин (а не містити формулювання загального характеру, що безпосередньо не надає суб'єктивні права та обов'язки) та відсутність вказівок на яку-небудь процедуру, котра має бути здійснена державою для того, щоб норма почала застосовуватися. Зазначені критерії використовуються і для вирішення справ, пов'язаних з дією положень угод про асоціацію.

Ми підтримуємо висловлену в науковій літературі точку зору, відповідно до якої норми Угоди, які містять конкретні правила поведінки, конкретні права та обов'язки, підлягають безпосередньому застосуванню без їх імплементації в національному законодавстві. У цьому випадку, Угоду слід розглядати як частину національного законодавства, яке підлягає застосуванню в тому ж порядку, що передбачений для внутрішніх нормативно-правових актів України.

Напроти, норми Угоди, які лише визначають загальні засади співробітництва сторін Угоди або відсилають до переліку законодавчих актів ЄС, відповідно до яких повинно бути адаптовано законодавство України, не є нормами прямої дії, та не підлягають безпосередньому застосуванню.

УДК 34.037:347.77

Кісіль Н.В.

*Київський інститут інтелектуальної власності і права
Національного університету «Одеська юридична академія», Харківське шосе,
210, м. Київ, 02121, Україна
Бюро «Expert Technology», Регенераторна, 4, м. Київ, 02160, Україна
e-mail: kisel_n@ukr.net*

ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ВЕДЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЮ ІЗ СТВОРЕННЯМ ТА ВИКОРИСТАННЯМ СОРТІВ РОСЛИН, ТА ЗАСОБИ ДОКАЗУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВ

Під час створення, використання та реалізації сортів рослин можуть створюватися різноманітні об'єкти, в тому числі ті, на які при здійсненні передбачених законодавством вимог можуть бути здобуті права інтелектуальної власності.

При створенні нових сортів і гібридів рослин, в тому числі при проведенні науково-дослідних робіт у галузі селекції та насінництва, можуть створюватися різноманітні об'єкти авторського права, наприклад, звіти про НДР, статті, фотографії, ілюстративний матеріал тощо. За наявності у цих об'єктах оригінальності та вираженні їх у об'єктивній формі авторами та їх правонаступниками можуть набуватися особисті немайнові та майнові права.

Відносно створення під час здійснення такої діяльності об'єктів суміжних прав, то слід звернути увагу, що вони виникають доволі рідко. Оскільки до об'єктів суміжних прав законодавством віднесено лише 4 об'єкта: виконання, фонограми, відеограми та програми

(передачі) організацій мовлення, тому суміжні права переважно виникають лише на створені відеограми або фонограми.

Результати інтелектуальної діяльності у будь-якій сфері технології можуть бути захищені шляхом отримання патенту на винахід (корисну модель); зовнішній вигляд промислових виробів – патентом на промислові зразки; позначення, що використовується для індивідуалізації власних товарів та послуг – шляхом отримання в установленому порядку Свідоцтва на знак для товарів та послуг, а майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин набуваються шляхом отримання патенту на сорт рослин.

При виявленні фактів порушення прав інтелектуальної власності автори або власники майнових прав згідно законодавства можуть здійснювати захист своїх прав у неюрисдикційному або юрисдикційному порядку.

Судами України щорічно розглядається значна кількість справ, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності або визнанням таких прав. З метою встановлення певних фактів, що мають значення для об'єктивного вирішення справ у передбаченому законом порядку призначається судова експертиза.

Із загальної кількості справ щодо визнання або порушення прав інтелектуальної власності, у рамках цивільних та кримінальних справ, найбільшу кількість становлять справи щодо порушення авторських прав. У господарському судочинстві найчастіше розглядаються спори щодо торговельних марок, винаходів (корисних моделей), промислових зразків та об'єктів авторського права. Практика розгляду судових спорів щодо сортів рослин до цього часу не була доволі поширеною.

Для забезпечення повного, об'єктивного і своєчасного розгляду справ, пов'язаних із захистом порушених, невизнаних або оспоруваних прав інтелектуальної власності, виникає потреба у застосуванні спеціальних знань з метою встановлення фактичних даних, що мають значення для вирішення справи по суті. В Україні дослідження властивостей і ознак об'єктів інтелектуальної власності, вивчення закономірностей їх створення і використання, а також визначення розміру заподіяної шкоди в результаті порушення прав, з 2002 року є предметом окремо виділеного напрямку судової експертизи – «Експертиза в сфері інтелектуальної власності».

За період існування цього напрямку судової експертизи вже накопичена значна експертна практика та розроблене методичне забезпечення щодо багатьох видів об'єктів інтелектуальної власності: об'єктів авторського права, торговельних марок, винаходів (корисних моделей), промислових зразків тощо. Між тим, вид експертної спеціальності «Дослідження, пов'язані із сортами рослин» й досі не має фундаментальних напрацювань у зв'язку з незначною практикою розгляду таких справ у суді. На сьогоднішній день у Реєстрі

атестованих судових експертів діючу кваліфікацію за вищезазначеною спеціальністю має лише 1 експерт.

Отже, для ефективного розгляду спорів, пов'язаних із набуттям, здійсненням та захистом прав інтелектуальної власності на сорти рослин, необхідно розширення експертного корпусу та розроблення методичного забезпечення цього виду експертизи. При цьому особливого значення набуває ефективна взаємодія фахівців у сфері охорони прав на сорти рослин та фахівців у галузі судово-експертної діяльності.

УДК 347.771 (061.1ЄС)

Ковчі А.Л.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: kovchi.attila@i.ua

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ СТОСОВНО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Інтеграція з Європейським Союзом залишається пріоритетним напрямом політики України. Вибір нашої держави обумовлений не лише безпековими та економічними факторами, а й вибором європейських цінностей та моральних орієнтирів.

Європейський вибір України відкриває нові перспективи співробітництва з розвинутими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин. Це – найкращий спосіб реалізації національних інтересів. Курс на євроатлантичну інтеграцію визначено навіть в Конституції України.

Однією з перешкод на шляху до спільноти демократичних європейських держав є невідповідність законодавства України європейським стандартам, зокрема й у сфері інтелектуальної власності. Вже кілька років в Україні здійснюється глибоке реформування національного законодавства, зокрема й у сфері інтелектуальної власності, обумовлене взятими на себе зобов'язаннями відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами (Угода про асоціацію між Україною та ЄС).

Крім цього є Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС). З огляду на те, що Україна взяла стратегічний курс на інтеграцію в ЄС, є потреба здійснити аналіз вимог Угоди про асоціацію, документів Всесвітньої організації інтелектуальної

власності (ВОІВ), Світової організації торгівлі, Угоди ТРІПС до країн-членів стосовно охорони інтелектуальної власності та забезпечення дотримання національних інтересів на шляху євроінтеграції.

Угоду про асоціацію деякі автори пропонують розглядати як головний нормативно-правовий акт на рівні Конституції України та Цивільного кодексу України.

Відповідно до Угоди метою асоціації є запровадження умов для посиленних економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС.

Зона вільної торгівлі створюється відповідно до положень головного документа СОТ – Генеральної угоди про тарифи та торгівлю 1994 року (ГАТТ-1994).

Тобто суть Угоди про асоціацію полягає в тому, що кожна сторона надає національний режим товарам іншої сторони відповідно до ГАТТ-1994 та не повинна запроваджувати або зберігати в силі будь-які заборони чи обмеження щодо імпорту будь-якого товару іншої сторони або експорту будь-якого товару, призначеного для території іншої сторони, за винятком випадків, передбачених в цій угоді.

Інтелектуальна власність та інновації відіграють ключову роль у сучасному суспільстві, тому в Угоді про асоціацію передбачено запровадження в Україні європейських стандартів у сфері інтелектуальної власності.

Цілями Угоди визначено:

- а) спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін; і
- б) досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності»

Відповідно сторони забезпечують належне та ефективне виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, учасниками яких вони є, зокрема за Угодою ТРІПС, і гарантують охорону законних інтересів власників прав інтелектуальної власності.

Виконання цих вимог здійснюється шляхом адаптації чинного законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Оскільки об'єкти права інтелектуальної власності (ОПІВ) створюються в основному при виконанні наукової та науково-технічної діяльності, то саме у цій сфері необхідно забезпечити належну їх охорону, особливо при здійсненні міжнародного науково-технічного співробітництва.

Відповідно до Угоди про асоціацію «сторони розвивають наукове та технологічне співробітництво з метою зміцнення свого наукового потенціалу для вирішення національних та глобальних викликів».

Співробітництво може включати такі види діяльності:

- участь українських організацій у проектах Співтовариства у сферах спільної діяльності та, відповідно, участь організацій, створених в ЄС, в українських проектах у цих сферах. У проектах можуть також брати участь наукові та технологічні організації сторін; проекти можуть також здійснюватися із залученням агентств і офіційних органів сторін;

- вільний доступ і спільне використання дослідницького обладнання, включаючи установки та об'єкти для проведення спостереження та експериментів, а також збору даних, що стосуються спільної діяльності;

- візити та обмін науковими, технічними та іншими кадрами;

- спільна реалізація наукових програм і дослідної діяльності;

- спільні дослідження;

- навчання шляхом реалізації програм обміну для дослідників і спеціалістів;

- організація спільних заходів щодо наукового та технологічного розвитку;

- упровадження нових технологій;

- обмін науково-технічною інформацією;

- обмін досвідом у наукових дослідженнях тощо.

У ході реалізації цих та інших видів міжнародної науково-технічної діяльності необхідно здійснювати заходи з охорони інтелектуальної власності та захисту прав авторів ОПВ.

Охорона інтелектуальної власності при здійсненні міжнародного співробітництва повинна забезпечуватися насамперед двосторонніми угодами з цього питання, які мають укладатися при започаткуванні співробітництва у будь-якій сфері, як і угоди про захист таємної інформації.

Саме у міждержавних угодах повинно здійснюватися узгодження на державному рівні порядку взаємної охорони інтелектуальної власності в процесі співробітництва.

Підвищення рівня розуміння суспільством, що забезпечення належної охорони та недоторканності прав на об'єкти інтелектуальної власності є потужним стимулом для створення результатів інтелектуальної діяльності. Наприклад, якщо між учасниками, залученими до спільного дослідження, існують суперечності щодо інформації або інтелектуальної власності, яка створюється під час спільних досліджень і не оговорена в плані розпорядження технологіями, то кожен учасник має право використовувати інформацію чи інтелектуальну власність з власною метою без територіальних обмежень. Тому при формуванні плану розпорядження технологіями необхідно чітко та якомога повніше визначити інформацію та інтелектуальну власність, щодо яких повинен діяти механізм розподілу прав.

Також сторони та їх учасники можуть домовитися, що вся інформація чи її частина, яка створюється, надається чи обмінюється під час спільних досліджень, не повинна розкриватися.

Необхідно також у плані розпорядження технологіями визначити документальну інформацію з обмеженим доступом, яку учасники хотіли б залишити нерозкритою.

Для забезпечення захисту недокументованої інформації з обмеженим доступом або іншої конфіденційної інформації, що представляється на семінарах та інших зустрічах, необхідно попередньо повідомити учасників про конфіденційний характер інформації.

На рівні безпосередніх учасників міжнародного науково-технічного співробітництва при укладенні договорів про співробітництво здебільшого не здійснюється узгодження порядку охорони та розподілу прав на ОПВ, що створені кожною зі сторін. Не визначається також порядок використання попередньої інтелектуальної власності, а також взаємодія з використанням ОПВ, що створені третьою стороною.

Ці помилки, що призводять до порушення прав інтелектуальної власності,

проявляються ще на етапі проведення переговорів, пов'язаних з укладанням міжнародних договорів (контрактів) про науково-технічне співробітництво. Учасники переговорів, можливо навіть не розуміючи своєї помилки, розкривають деталі своїх ноу-хау, які потім можуть бути використані іншою стороною. Продовжується це на етапах участі на виставках і ярмарках та інших рекламних заходах.

Учені припускаються помилок, коли у виступах на конференціях і семінарах розкривають свої наукові результати без попереднього здійснення заходів з оформлення їх ОПВ. Доволі поширеним є і пряме порушення законодавства, коли здійснюється патентування ОПВ у іноземних державах без попереднього подання заявки в Україні. А це завдає шкоди не лише самим учасникам співпраці, а й національним інтересам держави.

Тому при адаптації законодавства згідно з європейськими нормами необхідно передбачити здійснення відповідних заходів з попередження та недопущення вказаних помилок і порушень, а також із захисту як інтересів та прав учених і авторів ОПВ, так і національних інтересів щодо інтелектуальної власності.

Звертаємо увагу на те, що в Угоді про асоціацію визначено загальні винятки, що дозволяють будь-якій зі Сторін здійснювати або забезпечувати виконання заходів, які:

а) необхідні для захисту громадської безпеки, громадської моралі або для забезпечення громадського порядку;

б) необхідні для забезпечення захисту життя та здоров'я людей, тварин або рослин;

с) необхідні для забезпечення дотримання законів або правил, які пов'язані із безпекою. Необхідно проявити державницький під-

хід і правильно застосувати зазначені положення для захисту національних інтересів.

Висновки і пропозиції. В Україні здійснюється процес адаптації вітчизняного законодавства у сфері інтелектуальної власності до права ЄС і положень Угоди про асоціацію.

З метою охорони окремих ОПІВ, захисту національних інтересів при здійсненні

міжнародного співробітництва в усіх ІВ підтримуємо висловлену в науковій літературі пропозицію розробити типові договори з охорони інтелектуальної власності при міжнародному науково-технічному співробітництві, а також рекомендації науковцям і авторам ОПІВ стосовно порядку дій у процесі участі в цьому співробітництві та механізму забезпечення своїх прав на результати інтелектуальної діяльності.

УДК 34.096:303.8

Коляденко С.С.*, Божок Ю.О., Сиплива Н.О.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041*

**e-mail: skolyadenko@ukr.net*

СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТУ ПРО ПОВНОВАЖЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА, ЩО НАДАЄТЬСЯ ДЛЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Відповідно до пункту 3 статті 25 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» (далі – Закон) експертиза заявки складається з формальної експертизи (експертизи за формальними ознаками) та кваліфікаційної (технічної) експертизи.

Відповідно до пункту 3 статті 15 Закону від імені авторів сортів, заявників, володільців патентів та власників майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту у відносинах, врегульованих цим Законом, можуть виступати їх представники.

Відповідно до статті 26 Закону формальна експертиза проводиться з метою визначення відповідності формальних ознак заявки вимогам, що встановлені цим Законом на основі Правил складання та подання заявки на сорт рослин (далі – Правил), затверджених наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 28 лютого 2018 № 110, який зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 05.07.2018 р. за № 781/32233.

Серед переліку документів, які подаються згідно розділу V Правил, є документ про повноваження представника заявника, який

надається у разі якщо заявку подано через представника заявника. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства.

Відповідно до вимог довіреність має бути нотаріально засвідченою в установленому законодавством порядку. Довіреності, видані за кордоном, визнаються в разі їх легалізації або засвідчення апостилем відповідно до Інструкції про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном, затвердженої наказом Міністерства закордонних справ України від 04 лютого 2002 року № 113, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 26 червня 2002 року за № 535/6823.

Консульська легалізація офіційних документів – це процедура підтвердження дійсності оригіналів офіційних документів або засвідчення справжності підписів посадових осіб, уповноважених засвідчувати підписи на документах, а також дійсності відбитків штампів, печаток, якими скріплено документ. При цьому консул не несе відповідальності за зміст документа.

Легалізація в установленому порядку документа надає йому право на існування в міжнародному обігу.

Верховна Рада законом від 10.01.2002 р. № 2933-III постановила приєднатися від імені України до Конвенції 1961 року, яка скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів. Для України положення цієї Конвенції почали діяти з 22.12.2003 р. Апостиль є спрощеною та більш універсальною процедурою порівняно із легалізацією. Приєднавшись до Конвенції, Україна тим самим звільнила себе від необхідності консульської легалізації документів для держав-учасниць Конвенції. Єдиною формальною вимогою для пред'явлення офіційних документів в цих країнах є засвідчення їх апостилем компетентного органу договірної держави.

Апостиль проставляється на українських документах, які мають використовуватися на території країн, що підписали Конвенцію, котра скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів (Гаазьку конвенцію).

Ця Конвенція поширюється на офіційні документи, які були складені на території однієї з Договірних держав і мають бути представлені на території іншої Договірної держави.

Для цілей цієї Конвенції офіційними документами вважаються:

а) документи, які виходять від органу або посадової особи, що діють у сфері судової юрисдикції держави, включаючи документи, які виходять від органів прокуратури, секретаря суду або судового виконавця;

б) адміністративні документи;

с) нотаріальні акти;

д) офіційні свідоцтва, виконані на документах, підписаних особа-

ми у їх приватній якості, такі як офіційні свідоцтва про реєстрацію документа або факту, який існував на певну дату, та офіційні і нотаріальні засвідчення підписів.

Однак ця Конвенція не поширюється:

а) на документи, складені дипломатичними або консульськими агентами;

б) на адміністративні документи, що мають пряме відношення до комерційних або митних операцій.

Єдиною формальною процедурою, яка може вимагатися для посвідчення автентичності підпису, якості, в якій виступала особа, що підписала документ, та, у відповідному випадку, автентичності відбитку печатки або штампу, якими скріплений документ, є проставлення апостилю компетентним органом держави, в якій документ був складений.

Апостіль (з фр. *apostille*) спеціальний штамп апостиляції, що засвідчує дійсність підписів, статусу осіб, печаток; підтвердження підписів і печаток на офіційних документах апостилем, робить ці документи чинними в усіх країнах-учасницях Гаазької конвенції.

Апостиль проставляється на самому документі або на окремому аркуші, що скріплюється з документом; він повинен відповідати відповідному зразку і мати форму квадрата, довжина сторін якого щонайменше 9 см. Однак апостиль може бути складений офіційною мовою органу, що його видає. Типові пункти в апостилі можуть бути викладені також другою мовою. Заголовок «*Apostille*» (*Convention de la Haye du 5 octobre 1961*) повинен бути викладений французькою мовою.

Апостиль проставляється на вимогу особи, яка підписала документ, або будь-якого пред'явника документа. Заповнений належним чином апостиль засвідчує справжність підпису, якість, в якій виступала особа, що підписала документ та, у відповідному випадку, автентичність відбитку печатки або штампу, якими скріплений документ. Підпис, відбиток печатки або штампа на апостилі не потребують ніякого засвідчення.

Будь-яка держава під час підписання, ратифікації або приєднання може заявити, що діє цієї Конвенції поширюється на всі території, за міжнародні відносини яких вона несе відповідальність, або на одну чи декілька з них. Така заява набирає сили з дати набуття чинності Конвенцією для відповідної держави.

Якщо готуються документи для пред'явлення в країні, яка підписала Гаазьку Конвенцію, але між Україною та деякими іншими країнами підписано угоду про відміну або спрощення процедури легалізації документів, апостиль не потрібний. До таких країн належить більшість країн – колишніх республік СРСР, а також деякі інші країни, а саме: Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Киргизька Республіка, Латвія, Литва, Македонія, Монголія, Польща, Республіка Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Таджикистан, Угорщина, Узбекистан, Чехія.

ЩОДО ІСТОТНИХ УМОВ ЛІЦЕНЗІЙНОГО ДОГОВОРУ НА ВИКОРИСТАННЯ СОРТУ РОСЛИН

У сучасних умовах здійснення селекційної діяльності найбільш поширеною

правовою формою використання сортів рослин у господарському обороті є ліцензійний договір. Ефективність взаємовідносин сторін ліцензійного договору залежить від багатьох юридичних, економічних, організаційних аспектів.

У законодавстві істотні умови ліцензійного договору врегульовані у статті 1109 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), яка містить загальні норми про ліцензійний договір щодо всіх об'єктів інтелектуальної власності, та не містить переліку істотних умов договору такого виду.

Спеціальні норми Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» також не наводять переліку істотних умов ліцензійного договору на використання сортів рослин.

Такий стан законодавчого регулювання ускладнює процес укладення і виконання ліцензійних договорів, призводить до формування на практиці різних підходів у тлумаченні переліку істотних умов цих договорів як з боку їх сторін, так і судом.

Відповідно до ст. 638 ЦК України, договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору.

З наведеної норми слідує, що істотні умови можна поділити за підставами і порядком їх встановлення на три види:

- 1) загальні умови для всіх договорів (предмет договору);
- 2) спеціальні умови для різних видів договорів (прямо визначені законом або є необхідними для договорів цього виду);
- 3) ініціативні (вимагаються стороною договору).

При цьому спільною рисою всіх видів істотних умов є те, що для укладення договору сторони мають досягти згоди з усіх таких умов.

Для з'ясування істотних умов ліцензійного договору на використання сорту рослин доцільно, насамперед, звернутися до нормативного визначення поняття ліцензійного договору: «За ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог цього Кодексу та іншого закону» (ч. 1 ст. 1109 ЦК України).

Предметом досліджуваного договору доцільно вважати право на використання сорту рослин. Це право відповідно до ст. 495 ЦК України належить до одного з майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин.

Поряд з предметом договору в юридичній науці виділяють і об'єкт, який у цьому разі представлений нематеріальним благом – сортом рослин.

Відповідно до ч. 3 ст. 1109 ЦК України у ліцензійному договорі визначаються вид ліцензії, сфера використання об'єкта права інтелектуальної власності (конкретні права, що надаються за договором, способи використання зазначеного об'єкта, територія та строк, на які надаються права, розмір, порядок і строки виплати плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також інші умови, які сторони вважають за доцільне включити у договір.

Види ліцензії передбачені в ч. 3 ст. 1108 ЦК України – виключна, одинична, невиключна. Вид ліцензії визначає фактично характер права ліцензіата і ліцензіара щодо використання сорту рослин і передання права на його використання на час дії договору, а саме виключне (монопольне) використання сорту рослин лише ліцензіатом у сфері, що визначена ліцензією, або невиключне – можливість використання сорту рослин ліцензіатом, ліцензіаром та іншими уповноваженими особам.

В ч. 4 ст. 1109 ЦК України передбачена диспозитивне положення: «Вважається, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено ліцензійним договором». Отже, сторони мають можливість не узгоджувати вид ліцензії, відтак, ця умова не має значення істотної, а може бути кваліфікована як звичайна умова для договорів цього виду.

Строк, на який надаються права, визначає тимчасові межі дії договору. Відповідно до ч. 1 ст. 1110 ЦК України, ліцензійний договір укладається на строк, встановлений договором, який повинен спливати не пізніше спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності. При цьому ч. 3 цієї статті містить положення: «У разі відсутності у ліцензійному договорі умови про строк договору він вважається укладеним на строк, що залишився до спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності, але не більше ніж на п'ять років». Отже, умова про строк також є не істотною, а звичайною умовою для ліцензійних договорів на використання сортів рослин.

Однак, якщо укладається господарський договір, то відповідно до ч. 3 ст. 180 Господарського кодексу України (далі – ГК України) сторони зобов'язані погодити предмет, ціну та строк дії договору.

Згідно з ч. 7 ст. 1109 ЦК України, у разі відсутності в ліцензійному договорі умови про територію, на яку поширюються надані права на

використання об'єкта права інтелектуальної власності, дія ліцензії поширюється на територію України, – тобто, умова про територію також не є істотною для ліцензійного договору на використання сорту рослин.

Норма, що міститься в ч. 5 ст. 626 ЦК України, передбачає презумпцію платності договору: договір є відплатним, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає із суті договору. Проте, у господарських договорах, відповідно до норми ч. 3. ст. 180 ГК України, сторони зобов'язані погодити ціну договору.

УДК 347.77:631.526(477)

Константинова І. М.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: konsta0478@gmail.com

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (СОРТІВ РОСЛИН)

Інтелектуальна власність має особливе місце в системі законодавства. Інтелектуальна власність – це результат творчої діяльності людини: винаходи в усіх галузях людської діяльності, селекційні досягнення тощо.

Інтелектуальна власність – це творча діяльність, тобто цілеспрямована розумова робота людини, результатом якої є щось нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю, і відповідно така творча діяльність має бути належним чином захищена.

Відповідно до ст. 1 Закону України від 21 квітня 1993 року «Про охорону прав на сорти рослин» сорт рослин – окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів (рід, вид, різновидність) незалежно від того, чи задовольняє вона умови виникнення правової охорони.

Одним із пріоритетних завдань держави на сучасному етапі розвитку України є проблема вдосконалення кримінально-правового захисту права інтелектуальної власності. Виконання зазначеного завдання сприятиме підвищенню міжнародного авторитету та міжнародних зобов'язань України сфері інтелектуальної власності.

Злочинності у сфері інтелектуальної власності притаманний високий рівень латентності, що зумовлює потребу вдосконалення правового регулювання кримінально-правової охорони інтелектуальної власності.

Стаття 177 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачає відповідальність за незаконне використання винаходу, ко-

рисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти.

Обов'язковою ознакою основного складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 177, є завдання матеріальної шкоди у значному розмірі, що, відповідно до примітки до статті 176 КК, у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (у 2019 році – 19210 грн. 00 коп.).

Враховуючи, що у багатьох статтях розділу VI Особливої частини КК (Злочини проти власності) кримінальна відповідальність настає якщо вартість викраденого майна перевищує 0,2 неоподатковуваний мінімум доходів громадян (192,1 грн. 00 коп.), мінімальний кримінально-караний показник заподіяної матеріальної шкоди у ч. 1 ст. 177 КК потребує зменшення.

Крім того, КК України містить низку норм, якими встановлено відповідальність за злочини проти інших об'єктів інтелектуальної власності: ст. 176 (Порушення авторського права і суміжних прав), ст. 203-1 (Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), ст. 229 (Незаконне використання знаків для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару).

Означені злочини проти інтелектуальної власності віднесені до різних розділів КК України, що вказує ніби про їх різний родовий об'єкт, з чим категорично не можна погодитись. Зазначене протиріччя має бути усунуте: всі злочини проти інтелектуальної власності мають бути розміщені в одному розділі Особливої частини КК України.

Усунення зазначеного протиріччя підвищить ефективність охорони прав інтелектуальної власності, відмежує злочини у сфері інтелектуальної власності від інших злочинів, дозволить правильно їх кваліфікувати та призначати покарання.

Ми не погоджуємося з висловленою у науковій літературі пропозицією щодо віднесення норм КК, пов'язаних з об'єктами інтелектуальної власності до Розділу VI КК України «Злочини проти власності», оскільки на відміну від речей як предмета злочинів проти власності, предмет злочинів проти інтелектуальної власності завжди має нематеріальну форму, що ускладнюватиме встановлення ознак об'єктивної сторони таких злочинів: незаконності «заволодіння», «обернення» майна тощо.

Висновки. Вважаємо за доцільне розмістити усі злочини, пов'язані з посяганням на об'єкти інтелектуальної власності в одному розділі Особливої частини КК України. Пропонуємо зменшити мінімальний розмір матеріальної шкоди, з яким ст. 176 КК пов'язує настання кримінальної відповідальності.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СОРТИ РОСЛИН В УКРАЇНІ

Одним із об'єктів правової охорони права промислової власності є селекційні досягнення: породи тварин і сорти рослин. Порядок набуття прав на сорт рослин та охорона прав селекціонера в Україні достатньою мірою врегульовано законодавчими, нормативно-правовими та науково-методичними актами. Однак, існує чимало гострих проблем, що залишаються не вирішеними і продовжують наносити серйозну економічну шкоду українським правовласникам.

Зазвичай великі корпорації, подаючи заявку на реєстрацію сорту, не вказують фактичного автора — такою є умова контракту/договору замовника із авторським колективом. Установа, що працює над сортом, укладає договір із співробітниками/виконавцями, за умовами якого вони отримують високу заробітну плату, але в майбутньому не мають претензій до роботодавця щодо виплати авторської винагороди за сорт.

Є інший варіант, коли із автором наперед домовляються, що з реалізації сорту на ринку він отримає авторську винагороду. У цьому випадку виконавець зацікавлений виконати замовлення швидко і якісно, адже як тільки сорт потрапить на ринок автору підуть відрахування від реалізації.

Часто умови авторства і фінансової винагороди з виконавцями не обговорюються, особливо, коли мова йде про співробітників установи-виконавця. Працівник створюючи сорт отримує заробітну плату. Установа подає сорт на реєстрацію, з подальшим укладанням ліцензійної угоди на використання сорту, отримує роялті але авторську винагороду не виплачує.

Виробникам насіння необхідно пройти атестацію щодо відповідності господарства займатись даним видом діяльності і мати відповідні ліцензійні угоди із власником сорту. Насінневе господарство отримує від власника інформацію про сорт і за відповідним науковим супроводом вирощує та продає насіння на ринку.

Між власником сорту і господарством можуть виникати конфлікти з приводу виплати роялті, приміром коли насіння не вдалося реалізувати. У цьому випадку необхідно вивчати умови ліцензійної угоди, де повинно бути оговорено виплату роялті – від кількості проданого

насіння, чи від кожної тонни вирощеного (розмноженого) насіння, чи за інших умов.

Продавцем може бути як власник сорту, так і насіннєве господарство чи дистриб'ютор (посередник). На сьогодні стосунки між продавцем насіння і фермером/виробником – найширше поле, де найчастіше відбуваються порушення.

Насамперед – невідповідність придбаного насіння певного сорту задекларованим ознакам по стійкості, якості та урожайності. Якщо виробник вирощує конкретний сорт, під контракт поставки відповідної сировини переробнику, а в результаті виростив не те що потрібно – конфлікт неминучий, адже умови контракту не виконуються і суб'єкти несуть втрати.

Отже, з урахуванням негативних тенденцій в насінництві, держава вживає певні заходи щодо покращення ситуації шляхом впровадження сортової сертифікації насіння та садивного матеріалу. Але виплата винагороди за створення сорту залишається проблемою самих селекціонерів, яким вже давно необхідно створити асоціацію та відстоювати свої права.

УДК 330.32

Коцюбинська Л.М.*, Гринчишин О.В., Шкорбот Т.М.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: Linda-215@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ СОРТОВИПРОБУВАНЬ

На державну систему з охорони прав на сорти рослин покладено завдання з формування національних сортових рослинних ресурсів, що визначають рівень продовольчої і сировинної безпеки держави. Виконання цього завдання потребує здійснення відповідних поточних і капітальних витрат на проведення науково-технічної експертизи сортів рослин.

Сьогодні в сортовипробуванні функціонує 24 спеціалізовані філії (пункти випробування), в яких працює 1214 робітників, з яких 203 кваліфікованих експертів з проведення науково-технічної експертизи, що здійснюють кваліфікаційну експертизу сортів рослин.

Однією з головних проблем, яка впливає на формування матеріальних витрат на проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин є високі темпи вибуття техніки.

Фактичний темп вибуття машин становить 8-11% на рік, що більш ніж удвічі перевищує показник оновлення парку (4% на рік). На сьогодні

годні склалася ситуація, коли середній показник зносу техніки по сортосистемі становить 70%, зокрема для тракторів -77,57%, комбайнів -70,56%. Отже, у нинішніх умовах проблемою забезпечення проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин є високий ступінь зносу техніки, що зумовлює її вимушену експлуатацію за межами амортизаційного терміну замість списання. Зазвичай нормативний термін використання техніки не має перевищувати 15 років.

У машинно-технологічній модернізації сортосистеми для забезпечення проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин, розкривається механізм її перетворення в ефективно розвинену систему на базі введення в процес сортовипробування сучасних технологій.

Використання машин і знарядь повинне здійснюватися на основі організаційно-технічних правил їхньої роботи та технологічних карт. Велике значення мають правильне розміщення агрегатів на полі, підготовка робочих місць, розбивка загінок, способу руху техніки, годинні та сіткові графіки, плани-маршрути. Поліпшення використання машин досягається шляхом скорочення часу на неминучі в період польових робіт переміщення техніки та робочої сили, застосування економічних швидкісних і широкозахватних агрегатів і т. д.

Основою інтенсифікації сортосистеми є підвищення продуктивності праці за рахунок використання досягнень науково-технічного прогресу в процесі формування матеріально-технічної бази, активне впровадження інноваційних технологій.

Також слід відмітити, що за рахунок запровадження кооперативної організації сортодослідної діяльності можна значно підвищити ефективність використання машинно-тракторного парку (дасть змогу зменшити затрати праці на виконання основних видів робіт при проведенні кваліфікаційної експертизи сортів рослин на 13,2% (дискування, лушення стерні), 57,6 % (внесення мінеральних добрив), 46,3 % (оранка), 9,2 % (сівба сортодослідів)), без додаткових капітальних вкладень збільшити обсяг механізованих робіт, скоротити терміни їхнього виконання (економія витрат палива 0,62 л/га (дискування, лушення стерні), 2,31 л/га (внесення мінеральних добрив), 8, 08 л/га (оранка), 1,2 л/га (сівба)), підвищити рівень механізації трудомістких процесів, знизити собівартість проведення кваліфікаційної експертизи.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СОРТИ РОСЛИН В ПОЛЬЩІ, РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ І УКРАЇНІ

Тенденцією останніх років стало значне розширення та посилення біологічних інновацій в сільському господарстві, на які поширюється захист інтелектуальної власності на рівні держави. Аналіз інституціональної історії та порядку оформлення прав інтелектуальної власності на сорти рослин в Польщі, Республіці Білорусь та Україні свідчать про наявність спільних рис у сфері законодавчого та нормативно-правового забезпечення, у поєднанні з національними особливостями.

У всіх перерахованих країнах однаково визначено правовий статус власності на сорт рослин, тобто реєстр сортів рослин є державним офіційним документом. Так, в Україні він має назву «Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні». Цей документ містить перелік сортів рослин, які перебувають в комерційному обігу та поширені на території України в усіх зонах вирощування: степовій, лісостеповій та поліській.

В Республіці Білорусь такий документ має схожу назву – «Державний реєстр сортів» і являє собою єдиний банк даних про сорти рослин, що створені у сільськогосподарському виробництві та провідних державних дослідницьких установах, а також допущені для виробництва, реалізації та використання їх насіння на території країни. Державний реєстр сортів Республіки Білорусь формується відповідно до номенклатури таксономічних одиниць у кожній області. Польський національний перелік сортів також є офіційним документом, що містить сорти рослин для таких груп культур: сільськогосподарські, овочеві та фруктові. Його назва – «Перелік сортів рослин, насіння яких має право на виробництво і маркетинг в Польщі». Цей документ також містить додаток, у якому наведено сорти сільськогосподарських і овочевих культур, що поширені на території Європейського Союзу.

В Україні на законодавчому рівні визначено повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин. Це Компетентний орган. Установа, що виконує функції Компетентного органу визначається підзаконними актами. На Компетентний орган покладено функції уповноваженого експертного

органу щодо взаємодії із заявниками, авторами, представниками, володільцями патентів та підтримувачами сорту.

Донедавна Компетентним органом у сфері охорони прав на сорти рослин в Україні було Міністерство аграрної політики та продовольства України, функції якого передано Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. А державну науково-технічну експертизу сортів рослин здійснює Український інститут експертизи сортів рослин – експертний заклад, який проводить комплекс польових та лабораторних досліджень.

У Республіці Білорусь реєстр сортів веде установа «Державна інспекція з випробування та охорони сортів рослин». У Польщі реєстрацію нових сортів рослин здійснює державна установа «Research Centre for Cultivar Testing (COBORU)». Відмітимо, що в Україні та Республіці Білорусь Державний реєстр окремим документом, а в Польщі щорічно публікують такі документи: Польський Національний перелік сортів сільськогосподарських рослин, Польський Національний перелік сортів овочевих рослин; Польський Національний перелік сортів плодових рослин та Реєстр CPVO. Загальний каталог сортів упорядковується на основі цих національних каталогів.

Правові відносини в сфері охорони прав на сорти рослин в Україні регулюються такими законодавчими та підзаконними актами: Закон України «Про охорону прав на сорти рослин»; Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2018 року № 774 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні». В Республіці Білорусь – це Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 05.09.2006 года № 1135 «Положение о порядке проведения государственного испытания сортов, порядке включения сортов в государственный реестр сортов, исключения их из этого реестра и порядке его ведения». В Польщі правові відносини у даній сфері регулюють такі законодавчі акти:

- The Decree of the Minister of Agriculture and Rural Development of December 21, 2010 on conferment of the statute on The Research Centre for Cultivar Testing (OJ No 254 item 1708),

- The Decree of the Minister of Agriculture and Rural Development of December 24, 2010 on remuneration rules of The Research Centre for Cultivar Testing employees and on granting other work-related benefits (OJ No 257 item 1739, OJ of 2016 item 775),

- The Decree of the Minister of Agriculture and Rural Development of November 7, 2011 on way of determining of The Research Centre for Cultivar Testing financial resources surplus (OJ No 257 item 1542)

Попри спільні риси, окремо слід відмітити існування відмінностей між правами інтелектуальної власності, структурою ринку та ціновою політикою сільськогосподарських ресурсів в цих країнах.
УДК 631.526:581.4(477+061.1ЄС)

Лещук Н. В.* , Павлюк Н. В.

Український інститут експертизи сортів рослин,

вул. Генерала Родімбаєва, 15, м. Київ, 03041

**e-mail: nadiya1511@ukr.net*

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО МОРФОЛОГІЧНОГО ОПИСУ СОРТІВ РОСЛИН В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Метою аналітичних досліджень методичних підходів до морфологічного опису сортів рослин в Україні та країнах Європейського Союзу (ЄС) було розроблення науково-методичних засад правової охорони сортів рослин в Україні відповідно до вимог Бюро Спільноти з сортів рослин (CPVO) ЄС, аналіз відповідних методично-правових норм і підходів, спрямованих на вдосконалення системи правової охорони сортів рослин, як об'єктів інтелектуальної власності.

Методи досліджень: аналіз і синтез, порівняльна оцінка та співставлення, історичний з елементами екстраполяції. Об'єкти досліджень: методики з визначення критеріїв відмінності, однорідності і стабільності (ВОС) сортів усіх ботанічних таксонів і протоколи CPVO ЄС.

Визначення критеріїв відмінності, однорідності і стабільності передбачає ідентифікацію сортів рослин методом опису морфологічних ознак вегетативних і генеративних органів фенотипів. Морфологічна кодова формула сорту складається з відповідних кодів прояву ознак та їхніх ступенів і формується гармонізовано відповідно до технічних документів і методик на ВОС усіма країнами-членами Міжнародного Союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) та CPVO зокрема. Загалом було промоніторено методичне забезпечення охорони прав селекціонера та нових сортів рослин у країнах ЄС, проаналізовано протоколи CPVO для ботанічних таксонів чотирьох груп: сільськогосподарські, овочеві, плодові і декоративні.

За порівнювання методик з експертизи на ВОС сортів рослин (CPVO – протоколи; UPOV – TG; Україна – UATG) було виявлено, що морфологічний опис сортів рослин під час польової діагностики якісних (QL), кількісних (QN) і псевдоякісних (PQ) ознак фенотипів є основним для проведення експертизи на ВОС як за міжнародними вимогами UPOV, так і за вимогами CPVO ЄС. Національні методики проведення експертизи сортів рослин на ВОС розробляються з обов'язковим урахуванням вимог документу TGP 7/3 Розроблення методичних рекомендацій. Методична база CPVO ЄС у 2015 році включала протоколи для 160-ти ботанічних таксонів, які представлені чотирма групами: сільськогосподарські (18); овочеві (46); плодові (30); декоративні (66).

Для проведення науково-технічної експертизи заявки на сорт

рослин в Україні професійний інтерес представляють протоколи CPVO ЄС 122-ох ботанічних таксонів: 18 з групи сільськогосподарських; 44 – овочевих; 28 – плодових; 32 – декоративних. Польова діагностика фенотипів рослин методом морфологічного опису для ідентифікації сортів за відповідними ознаками та ступенями їхнього прояву з метою підготовки гармонізованих описів сортів рослин практично приведена до міжнародних вимог UPOV та частково до протоколів CPVO ЄС.

Детальний аналіз методик з експертизи на ВОС за групами CPVO, України та UPOV показав, що латинські назви родів, видів і різновидностей рослинного різноманіття України у більшості випадків співпадають з технічними документами UPOV і протоколами CPVO ЄС.

Структурний аналіз кількості морфологічних ознак, включених до таблиць ознак методик, показав, що країни-учасники UPOV підходять диференційовано до вимог гармонізації, враховуючи свої національні, територіальні та комерційні інтереси, не порушуючи при цьому наявності у таблицях обов'язкових морфологічних ознак для країн-учасників. Це стосується ідентифікаційних ознак із позначкою (*). Ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до методик з експертизи на ВОС усі країни-члени UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довкілля це унеможливають.

Порівнювання морфологічних ознак та ступенів їхнього прояву ботанічних таксонів групи «сільськогосподарські» показало розбіжності морфологічних ознак (кодів прояву) у таких видів: горох посівний 5 (14); картопля 6 (0); костриця 2 (7); кукурудза 2 (6); льон довгунець 3 (4); овес посівний 7 (20); пажитниця 4 (20); пшениця м'яка 5 (17); рис посівний 29 (113); ріпак 16 (47); соняшник однорічний 2 (2); тритикале 7 (32); ячмінь звичайний 8 (29); буряк цукровий – в UPOV методика відсутня, в CPVO – тільки для батьківських компонентів / інцухт ліній, в Україні – національна для сортів, гібридів та ліній. Порівнювання морфологічних ознак і ступенів їхнього прояву ботанічних таксонів групи «овочеві» показало розбіжності морфологічних ознак (кодів прояву) в артишока 1 (9); баклажана 2 (7); бобів кормових 1 (3); буряків столових 1 (1); васильків справжніх 1 (2); гороху посівного 5 (14); дині 2 (3); індау посівного (різні методики); кабачка, патисона, гарбуза 2 (4); капусти брюссельської 10 (7); квасолі звичайної 5 (8); кропу пахучого 1 (3); мласкавцю колоскового 1 (1); моркви 1 (4); нуту звичайного 6 (3); огірка посівного 1 (2); перцю однорічного 1 (3); підщепи помідора 4 (1); салату посівного 20 (7); селери коренеплідної 4 (3); селери черешкової 1 (4); цибулі батун 1 (3); цибулі шніт 1 (3); цикорію 5 (10); шпинату 4 (3). Порівнювання морфологічних ознак і ступенів їхнього прояву ботанічних таксонів групи «плодові» виявило розбіжності в абрикоса 1 (7); актинідії 1 (4); апельсина 6 (18); грейпфрута і помело 1 (1); жи-

молості 1 (3); лимона 3 (9); мандарина 32 (88); мигдалю 2 (8); ожини 1 (3); персика 2 (6); підщепи яблуні 1 (3); понцируса трилистого 1 (1); порічок 1 (1); суниць 1 (3); чорниць 1 (2). Порівнювання морфологічних ознак і ступенів їхнього прояву ботанічних таксонів групи «декоративні» показало розбіжності морфологічних ознак (кодів прояву) айстри 3 (3); вересу 1 (2); гортензії 2 (4); еустоми 5 (16); ехінацеї 1 (3); ломиносу 1 (4); петунії 4 (17); розрив-трави 2 (4); ротиків садових 2 (6); фрезії 1 (3).

У протоколах CPVO таблиця морфологічних ознак передбачає розширення діапазону кодів прояву ідентифікаційних ознак порівняно з національними методиками на ВОС згаданих вище ботанічних таксонів. Країни європейської спільноти застосовують проміжні коди під час ідентифікації методом морфологічного опису фенотипів.

УДК 631.526.32:341(477+061.1ЄС)

Линчак Н.Б.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: nadin_chervak@ukr.net*

ОРГАНІЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ТА ЄС

Як показують дані досліджень міжнародної організації IFOAM, за останні десятиліття спостерігається стійке зростання попиту на органічну продукцію. За оцінками швейцарських експертів, ринок органічної продукції у світі становить близько 90 млрд. доларів. Вражаючий попит на органіку в розвинених державах Європи місцеві виробники задовольнити не в змозі, тому останніми роками збільшується імпорт продукції з так званих «третіх країн». Однак цей процес стримує невідповідність сертифікації та регулювання органічного сектору в різних державах. І після 5 років інтенсивних дебатів, Єврокомісія та Європарламент узгодили нові правила органічного регулювання. Вони набудуть чинності з 1 січня 2021 року.

Для всіх учасників органічного сектору ЄС буде встановлено єдині правила та стандарти – у тому числі для виробників із країн, що не є членами ЄС, але експортують свою продукцію на європейські ринки. Чіткий набір правил, на основі європейського законодавства, що замінять наявні 64 стандарти, які суттєво ускладнюють міжнародну торгівлю органічними продуктами.

Діючий зараз принцип еквівалентності буде заміщено принципом відповідності, який працює в США. Тобто органічна продукція, імпортована в Євросоюз, повинна відповідати його стандартам. Еквівалентні стандарти будуть визнані лише в межах двосторонніх

торговельних або інших угод, наприклад, між ЄС, США та Канадою.

Перелік органічної продукції розшириться, буде створено органічний ринок посівного матеріалу для збільшення біорізноманіття та підвищення стійкості рослин до хвороб та шкідників.

Щодо України, то з 2 серпня 2019 року вступив в дію Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Закон було розроблено Мінагрополітики спільно з органічним сектором з метою удосконалення правових засад органічного виробництва в Україні та їх адаптації до відповідного законодавства ЄС.

Новий закон встановлює вимоги до виробництва органічної продукції за галузями, її обігу, маркування та реалізації, а також механізм сертифікації органічного виробництва. Крім того, запроваджує ведення Мінагрополітики реєстрів операторів, органів сертифікації, органічного насіння і садивного матеріалу. Відкритість та загальнодоступність цих реєстрів дасть можливість громадянам, суб'єктам ринку органічної продукції, учасникам ринку, іншим заінтересованими особам отримувати актуальну, достовірну інформацію стосовно операторів органічного ринку, органів сертифікації, що мають право на проведення сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, а також наявності на ринку України органічного насіння і садивного матеріалу. Завдяки цьому вдасться підвищити прозорість органічного ринку, відповідальність його учасників, забезпечити захист операторів від недобросовісної конкуренції та посилити довіру споживача до продукції маркованої як органічна.

УДК: 330.341.1:633.1

Літовченко В.В.

*КВНЗ КОР «Богуславський гуманітарний коледж
імені Івана Семеновича Нечуя-Левицького, вул. Інтернаціональна, 17,
м. Богуслав, 09700, Україна
e-mail: litovchenko20010128@gmail.com*

ЗМІСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СОРТИ РОСЛИН

Право інтелектуальної власності на сорт рослин охоплюють особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, засвідчені державною реєстрацією, майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, засвідчені патентом та майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, засвідчене державною реєстрацією (ст. 485 ЦК України).

Автор сорту наділяється особистими немайними правами, що

охоплюють його право:

- перешкоджати іншим особам привласнювати та спотворювати його авторство;
- вимагати не розголошувати його ім'я як автора сорту і не зазначати його у публікаціях;
- вимагати зазначення свого імені під час використання сорту, якщо це практично можливо;
- інші особисті немайнові права автора сорту рослин.

До майнових прав власника патенту на сорт рослин належать:

- 1) право на використання сорту рослин, придатного для поширення в Україні;
- 2) виключне право дозволяти використання сорту рослин;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, у тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Виключне право власника сорту на дозвіл чи заборону використання сорту полягає у тому, що ніхто без його дозволу не може здійснювати стосовно матеріалу сорту виробництво або відтворення, пропонування до продажу, продаж або інший комерційний обіг, вивезення за межі митної території України, ввезення на митну територію України або зберігання матеріалів сорту з будь-якою метою.

Майнове право власника сорту може бути предметом застави і використовуватись у спільній діяльності, зокрема бути внеском до статутного фонду чи майна юридичної особи, бути предметом іншого комерційного обігу, що не заборонений законом.

Власник сорту має право передати своє майнове право на сорт на підставі договору будь-якій особі, яка стає його правонаступником. Він також має право заповісти своє майнове право на сорт у спадщину.

Власник сорту може видати будь-якій особі дозвіл (ліцензію) на використання сорту на підставі ліцензійного договору. За ліцензійним договором власник сорту (ліцензіар) передає право на використання сорту іншій особі (ліцензіату), яка бере на себе зобов'язання носити ліцензіару обумовлені договором платежі і здійснювати інші дії, передбачені договором.

Протягом строку чинності патенту власник сорту має право в установленому порядку подати для офіційної публікації заяву про готовність надати дозвіл будь-якій особі на використання сорту (відкриту ліцензію). У цьому разі збір за підтримання чинності виключного права власника сорту зменшується на 50 відсотків починаючи з року, наступного за роком опублікування такої заяви. Якщо жодна особа не заявила власнику сорту про свої наміри щодо використання сорту і не виявила бажання укласти ліцензійний договір, він може подати письмове клопотання про відкликання своєї заяви.

У такому разі збір за підтримання чинності виключного права власника сорту вноситься у повному розмірі починаючи з року, наступного за роком опублікування такого клопотання.

Не визнаються порушеннями майнового права власника сорту використання сорту без дозволу власника у випадках вичерпання виключного права власника сорту, право попереднього користування і право при відновленні прав на сорт, обмеження дії виключного права власника сорту.

Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, засвідчені патентом, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації, за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону.

Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин спливає через 30 років, а щодо дерев та винограду – через 35 років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком державної реєстрації цих прав.

Право на поширення сорту рослин є чинним з дати, наступної за датою його державної реєстрації, та діє безстроково за умови підтримання чинності цього права відповідно до закону.

Крім прав на власника сорту покладається ряд обов'язків. Зокрема, власник сорту повинен добросовісно користуватися своїм майновим правом на сорт та забезпечувати збереження сорту або його вихідних компонентів протягом усього строку чинності патенту. Крім того, власник сорту зобов'язаний надати на запит компетентних державних органів інформацію, документи, матеріал, зразки сорту, що охороняється, чи його вихідні компоненти з метою перевірки збереженості сорту, визначення та оновлення офіційного зразка сорту або проведення порівняльної експертизи між сортами.

Майнові права інтелектуальної власності на сорт можуть бути достроково припинені у випадках відмови власника сорту, в разі несплати збору за підтримання його чинності, а також припинені Мінагрополітики: а) за заявою будь-якої особи про втрату однорідності чи стабільності сорту внаслідок незабезпечення його збереженості власником сорту і підтвердження в установленому порядку факту цієї втрати; б) у разі не надання власником сорту вчасно на вимогу компетентних державних органів інформації, документів, матеріалів, зразків сорту, необхідних для перевірки однорідності чи стабільності сорту; в) у разі ненадання вчасно на вимогу закладу експертизи пропозиції щодо нової назви сорту.

Дострокове припинення чинності прав на сорт здійснюється з наступного дня після внесення відповідних відомостей до реєстру патентів. Дострокове припинення чинності прав на сорт може бути оскаржено до суду.

Майнове право власника сорту може бути визнане недійсним повністю або частково у судовому порядку в разі: якщо сорт не був вирізненим на дату, на яку заявка вважається поданою; сорт не був новим

на дату, на яку заявка вважається поданою; за умови набуття права власника сорту на підставі інформації, що наданий заявником сорт не був однорідним чи стабільним на дату, на яку заявка вважається поданою, або якщо право власника сорту надано особі, яка не має на це права. У разі визнання недійсними майнових прав власника на сорт чинність цих прав припиняється з дати їх державної реєстрації.

Захист прав на сорти рослин здійснюється у судовому та адміністративному порядку. Спори з будь-яких питань щодо відносин, пов'язаних з охороною та реалізацією прав на сорти рослин, можуть розв'язуватися у судовому порядку. Зокрема, суди відповідно до їх компетенції можуть розглядати: спори про надання прав на сорт та їх державну реєстрацію; спори, щодо сортів, створених у зв'язку з виконанням службових обов'язків або за дорученням роботодавця, авторства на сорт, винагороди авторам, укладення та виконання ліцензійних договорів, визначення власника сорту, визнання прав на сорт недійсними, дострокового припинення прав, порушення особистих немайнових і майнових прав на сорт, визнання сорту придатним для використання в Україні тощо.

За результатами розгляду справи суд може ухвалити рішення про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної порушенням прав на сорт, про відшкодування збитків, завданих порушенням майнового права на сорт; про стягнення з порушника отриманого внаслідок порушення прав на сорт доходу, включаючи втрачену власником сорту вигоду, про стягнення компенсації, що визначається судом у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, або припинення дії, яка створює загрозу порушення права на сорт.

УДК 341:631.526(477+061.1ЄС)

Майдачевська А.В.

Національний авіаційний університет, прос. Космонавта Комарова, 1, м. Київ, 03041, Україна

e-mail : maidachevskaa@gmail.com

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

На сучасному етапі процесу становлення України як розвиненої, прогресивної та правової держави особливо актуальним є питання про реалізацію євроінтеграційного вектору розвитку України. У 1995 році Україна набула членства у Раді Європи і планує здобути статус асоційованого члена Європейського Союзу (далі – ЄС). Вона

взяла на себе зобов'язання щодо реформування правової системи шляхом впровадження європейських стандартів. Важливим напрямом правової інтеграції України до ЄС є адаптація законодавства України до європейських норм, що являє собою не лише зближення з сучасною європейською системою права, а й реформування правової системи України у відповідності з європейськими стандартами.

Особливо нагальним є питання про законодавство у сфері захисту інтелектуальної власності та його теперішній стан, що передбачає сукупність методів впливу на механізм державного управління та захисту права інтелектуальної власності. Це спричинено тим, що воно безпосередньо має вплив на процес зміцнення економічних зв'язків України та держав-членів ЄС, і регулює відносини, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності. Одним із найперспективніших векторів розвитку сільського господарства є сектор насінництва, який має не лише перспективи розвитку в національному аспекті, а й є одним із способів реалізації експортного потенціалу України. Проте внаслідок недосконалого законодавства реалізувати його повною мірою поки неможливо. Так як торгівля є рушійним фактором розвитку країн що розвиваються, адаптація й удосконалення законодавства України у сфері правової охорони відповідно до законодавства ЄС, зумовить розширення експорту насіння та подальшу інтеграцію в європейську маркетингову мережу, що наблизить до виходу нашої держави як рівноправного партнера на міжнародний рівень.

Те, що Україна є активним учасником співпраці щодо охорони прав на сорти рослин, впливає з підписання Україною нормативно-правових документів з приводу співпраці у сфері досягнень у рослинництві селекції як науки, а також прийняття нової редакції Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» на основі міжнародно-правових норм та стандартів.

Проте аналіз звіту Світового банку в сфері сільського господарства (*Enabling the Business of Agriculture*), вказує на низький ступінь розвитку сектора насінництва України в порівнянні з Європейськими країнами, проблеми якого пов'язані з недосконалістю законодавства. Також рішення Європейської Комісії щодо законодавства України, постановило, що рівень захисту прав інтелектуальної власності, особливо у сфері правової охорони сортів рослин є досить низьким, адже не завжди відповідає європейським стандартам, зумовлюючи колізії між нормами.

До прикладу, згідно з п. 3 ст. 10 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» засобом правової охорону сорту є патент. Проте п. 4 ст. 221 Угоди про Асоціацію проголошує, що сорти рослин не підлягають патентуванню. Дана колізія може стати суттєвою проблемою не лише при виникненні правових спорів в охороні прав на

сортів рослин, а й при співпраці в галузі сільськогосподарського виробництва з іншими державами. Тому потребує уніфікації відповідно до європейських стандартів.

Також значні колізії існують між методиками для випробовування нових видів рослин. Адміністративною радою Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) розроблено набір загальних принципів для проведення експертизи нових різновидів рослин щодо наявності в них певних ознак, а також прийняті конкретні рекомендації на рахунок процесу випробовування певних видів рослин. Проте в Україні не існує національних методик, а методики UPOV не імplementовані в національне законодавство. Це може спричинити проблеми при вирішенні справ про порушення прав інтелектуальної власності на сорти рослин.

Яскравим прикладом може слугувати справа Господарського суду № 910/15074/14 за позовом Компанії «Семенсес Прогрейн Інк» (Semences Prograin Inc) до Товариства з обмеженою відповідальністю «Прогрейн Євразія» та Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України про визнання недійсними майнових прав інтелектуальної власності.

За змістом справи реєстрація одного ж того самого сорту рослини, яка була виведена з однакових батьківських компонентів, була здійснена позивачем спочатку в Канаді з присвоєнням відповідного українського синоніму для сортів, а потім відповідачем – в Україні, проте за різним законодавством та методиками. У ході вирішення справи була проведена судова експертиза і зроблено висновок, що при реєстрації використовувалася Методика проведення експертизи та державного випробування сортів рослин зернових, круп'яних та зернобобових культур (2003 р. далі – Методика – 2003), яка не була приведена до вимог Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV). Суд визнав недійсним права інтелектуальної власності товариства з обмеженою відповідальністю «Прогрейн Євразія». Основна проблема полягала в тому, що реєстрації сортів рослин здійснені в Україні та в Канаді були здійснені за різним законодавством та методиками (методика UPOV та Методика 2003), тому опису підлягають різні ознаки та відрізняються правила заповнення документів. Так як Канада та Україна є членами UPOV, то відмінність сортів має встановлюватись відповідно до Методики UPOV. Тому задля уникнення аналогічних та подібних правових спорів необхідно адаптувати та удосконалити законодавство України у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва до норм міжнародного законодавства.

Також колізія, яка потребує негайного виправлення стосується строку чинності виключного права інтелектуальної власності на сорт рослин. Відповідно до законодавства України залишаються селекційними досягненнями сорти рослин, які перейшли в суспільне

надбання у зв'язку з закінченням строку чинності виключного права інтелектуальної власності або з його достроковим припиненням. Проте законодавство України після завершення строку чинності виключних прав не повертається до об'єктів правової охорони, як це робить Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин у пп. «b» п. 1 і п. ст. 20, що повертається до вказаних прав у аспекті заборони подальшого використання назви сорту, щодо якого раніше було здійснено правову охорону. При співпраці з іншими країнами дана суперечливість теж стане проблемним аспектом при захисті прав інтелектуальної власності на сорти рослин.

Резюмуючи вищенаведене, можна дійти до висновку, що на сьогоднішньому етапі законодавство України у сфері охорони прав на сорти рослин потребує удосконалення та адаптації відповідно до європейського законодавства, узгодження національних норм із нормами законодавства ЄС, ліквідації колізій та розбіжностей між ними. Створення нових сортів рослин є досить громіздким та складним процесом, проте через недосконале законодавство, яке здійснює регулювання права власності на сорти рослин українські селекціонери не можуть повною мірою реалізувати потенціал, що в свою чергу створює перешкоди для інтеграції України в європейську маркетингову мережу. Вказані проблеми мають враховуватись при встановленні подальших векторів адаптації законодавства України до стандартів ЄС.

УДК 347.771:631.526(091)

Марченко Т. М.*, **Українець С. Л.**

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: doremefa@i.ua

СОРТ РОСЛИН ЯК ОБ'ЄКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

Звернувшись до історичних джерел, можна прослідкувати основні, визначальні етапи створення системи вітчизняного сортови-пробування, коли Всеукраїнським товариством насінництва 1923 року було започатковано спеціальну сортомережу.

Пізніше (1927-1930 рр.) програму сортовипробування значно розширили залучивши головні польові та городні культури. Тоді було вперше розроблено спільну методику проведення досліджень сортів, виділено основні ознаки, за якими проводилось випробування, обрано сортимент досліджуваних сортів відповідно до місцевих ґрунто-кліматичних умов.

Початок 30-х років ознаменувався створенням Всеукраїнської

академії сільськогосподарських наук.

У 1941 р. нові сорти рослин були віднесені до об'єктів творчості, що охороняються нормами винахідницького права. Положення про винаходи і технічні вдосконалення, затверджене постановою РНК СРСР від 5 березня 1941 р., вказувало, що на насіння нових сортів селекціонерам і селекційним станціям видаються авторські свідоцтва, аналогічні авторським свідоцтвам на винаходи.

У колишньому СРСР усі нові сорти, гібриди, лінії сільськогосподарських культур та інших вирощуваних рослин, до їхнього використання в сільськогосподарському виробництві повинні були пройти обов'язкові державні випробування.

Сорти, схвалені в результаті цих випробувань і районувані, використовували у виробництві в певних ґрунтово-кліматичних зонах країни. З цією метою постановою Ради Міністрів Української РСР було затверджено Положення «Про державне випробування і районування сортів сільськогосподарських культур» від 3 червня 1981 р. № 305.

Уперше в Україні Закон «Про охорону прав на сорти рослин» був прийнятий 24 квітня 1993 р. Відповідно до вимог статей закону правова охорона селекційних досягнень регулює майнові і особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та захистом прав на сорти рослин та іншими нормативно-правовими актами.

Проте Закон діяв недостатньо ефективно, тому що селекціонери не бачили реальної вигоди від патенту, оскільки не було можливості контролювати ринок насіння і впливати на поширення посівного матеріалу свого сорту законним шляхом. Такий стан привів до перегляду законодавства України у сфері охорони прав на сорти рослин.

В основу діючого Закону закладено положення Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин у редакції 1991 року і Директиви Ради ЄС № 2100, якими регламентується режим охорони нових сортів рослин в Європейському Союзі.

На сьогоднішній день рівень законодавчої та інституційної підтримки формування та розвитку інтелектуальної власності знаходиться начебто на достатньому рівні. До основних чинників недостатньої правової охорони слід віднести незаконне використання інтелектуальної продукції і, як наслідок, прояви недобросовісної конкуренції.

В Україні відбуваються масові порушення прав інтелектуальної власності, а рівень розвитку інноваційної діяльності у сільському господарстві є досить низьким, дається в знаки нестача кваліфікованих фахівців з питань захисту прав інтелектуальної власності які б мали достатній практичний досвід. Сучасна ситуація в Україні вимагає пошуку нових підходів реформування та вдосконалення існуючого середовища розвитку інтелектуальної власності. Пріоритетним шляхом вирішення даної ситуації є вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, що регламентує діяльність даної сфери економіки.

Вирішення проблем, що існують на даний момент у середовищі

інтелектуальної власності сформує потужніший потенціал для розвитку інтелектуального капіталу та нової економічно ефективної системи господарювання в Україні.

Реформування законодавства України триває і це дає можливість сподіватися, що існуючі прогалини в системі нормативної охорони прав інтелектуальної власності та їхнього практичного захисту можна ефективно подолати.

УДК 347.77:631.526(477)

Мирон О. М.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: myronuipve@gmail.com*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОФІЦІЙНОГО ПЕРЕКЛАДУ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Відповідно до ст. 9 Конституції України, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – Угода, ЄС) та інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України»).

З цих положень випливає висновок, що положення Угоди та міжнародних договорів, зокрема у сфері права інтелектуальної власності (охорони прав на сорти рослин), як частина національного законодавства застосовуються в такому ж порядку, який передбачено для норм національного законодавства.

Відповідно до п. 14 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 року № 13 «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя» суди при здійсненні правосуддя можуть застосовувати норми міжнародних договорів безпосередньо як частину законодавства України, якщо вжиття відповідних заходів належить до компетенції суду або якщо вони сформульовані в міжнародному договорі як норми прямої дії.

Багатьма правниками звертається увага на труднощі у застосуванні Угоди через істотну змістовну невідповідність офіційного перекладу тексту Угоди автентичному тексту англійською мовою.

Правильність і точність перекладу текстів міжнародних догово-

рів – важливе питання для правозастосовної практики, бо при ухваленні рішення суд посиляються не на текст міжнародного договору іноземною мовою, якою договір був укладений, а на його офіційний переклад. В п. 6 згаданої вище постанови від 19.12.2014 року № 13 зазначено, що при розгляді справ суди повинні користуватися офіційно опублікованим текстом міжнародного договору України українською мовою за умови його наявності. За відсутності автентичного тексту договору українською мовою або офіційного перекладу міжнародного договору українською мовою необхідно використовувати автентичний текст договору іншою офіційною мовою, якою мовою, якою він був укладений.

Відповідно до ст. 57 Конституції України кожному гарантується право знати свої права та обов'язки. Ця гарантія реалізується шляхом оприлюднення законів та інших нормативно-правових актів в офіційних друкованих виданнях.

Відповідно до ч. 1 ст. 21 Закону України «Про міжнародні договори України» чинні міжнародні договори України публікуються українською мовою в офіційних друкованих виданнях України, а їх офіційний переклад на українську мову здійснює Міністерство закордонних справ України в порядку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 17.03.2006 року № 353.

Таким чином, за наявності офіційного перекладу тексту міжнародного договору національні суди застосовуватимуть саме переклад.

За наявності розбіжностей в тексті міжнародного договору іноземною мовою, якою договір був укладений, та його офіційним перекладом, фактично означатиме, що однотипні правовідносини в ЄС та Україні по-різному регулюються однією і тією ж нормою Угоди.

Україна взяла на себе зобов'язання з поступової гармонізації національного законодавства з законодавством Європейського Союзу.

У зв'язку з цим виникла потреба перекладу права ЄС, зокрема, у сфері права інтелектуальної власності (охорони прав на сорти рослин).

Слід враховувати, що саме право ЄС є неоднорідним і складається з правових актів прямої дії, і правових актів, котрі потребують імплементації в національному законодавстві.

Юридично обов'язкові правові акти Союзу мають пряму дію, до них належать, зокрема, регламенти ЄС, які після набрання чинності починають застосовуватися у державах-членах безпосередньо, без відображення положень регламентів у національному законодавстві. На відміну від регламентів, директиви ЄС потребують безпосереднього внесення змін до національного законодавства держав-членів.

Оскільки законодавство ЄС не належить до джерел українського права, а отже не підпадає у сферу дії положень Закону України «Про міжнародні договори України» щодо його офіційного перекладу на українську мову, стає актуальним питання унормування роботи

відділу міжнародного співробітництва та забезпечення діяльності представника в раді УПОВ Українського інституту експертизи сортів рослин з питань перекладу законодавства ЄС у сфері охорони прав на сорти рослин.

УДК 338.27:631.526

Попова О. П.^{*}, Бойко А. І.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: popova@gmail.com

ОЦІНКА ВАРТОСТІ СОРТУ РОСЛИН – ЯК ОБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Для прискорення розвитку ринку сортів в Україні необхідно продовжувати роботу з реформування та становлення галузі насінництва і розвитку ринку сортів рослин, а саме:

- забезпечення товаровиробників рослинницької продукції високоякісним насінням перспективних сортів і гібридів, занесених до Реєстру сортів рослин, будь-яких родів і видів для сортопоновлення і сортозаміни, формування Державного резервного насінневого фонду та створення виробниками насіння власних насінневих страхових і перехідних фондів;
- прискорення впровадження у виробництво сортів і гібридів нового покоління, адаптованих до агроекологічних умов вирощування з цінними господарськими властивостями;
- використання для сівби насіння, що відповідає вимогам державного стандарту за сортовими та посівними показниками;
- перехід до контрактної основи виробництва та реалізації елітного насіння за ліцензійними угодами;
- проведення обов'язкової сертифікації насіння зернових культур;
- нарощування фінансування програми підтримки селекції та насінництва, кошти якої спрямовуються на закупівлю оригінального та елітного насіння сортів рослин і фінансування цільових селекційно-генетичних програм;
- прискорення виходу України з насінницькою продукцією на європейський та світовий ринок сортів рослин.

Певною мірою захист прав селекціонерів на світовому ринку Україна прагне здійснювати через вхід в UPOV – Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин та Європейську організацію по захисту рослин, на яку покладено функцію фітосанітарного контролю європейського торгового простору по насінню.

Захист прав селекціонера має здійснюватися в ринкових умовах

через законодавче введення системи збору роялті. Це означає, що відносини між селекційними установами-оригінаторами, власниками сорту та виробниками насіння і садивного матеріалу мають будуватися на основі договорів про розмноження і продаж насіння певних сортів третім особам. В межах обумовленого часу жодна юридична чи фізична особа не має права без ліцензійної угоди власника сорту виробляти з метою отримання прибутку насіння нового сорту, а селекціонер платить державі в установленому порядку податок від одержаної суми роялті.

Започатковуючи механізм роялті, слід мати на увазі, що ця проблема має два аспекти – економічний і технічний. Перший полягає в обґрунтуванні розмірів роялті і їхньої диференціації по колах його платників. Другий аспект проблеми пов'язується із технічними можливостями збору інформації про обсяги використання даного сорту в Україні та за її межами, механізмом сплати рояльних платежів.

Перш за все повинна бути визначена ціна на новий сорт, яка має враховувати всі понесені витрати на виведення сорту, включаючи фактичні витрати з оплати послуг на сортовипробування.

З урахуванням того, що ці кошти протягом всього періоду, поки сорт не був визнаний товаром (а таким він стає тільки після занесення в Реєстр сортів рослин) були «заморожені», тобто не давали прибутку, то суму витрат слід збільшити, принаймні, на величину депозитної ставки за роки їхнього відволікання з господарського обороту (7-8 років).

На остаточну вартість сорту впливають різні фактори, але ступінь їхнього впливу далеко не рівнозначний. Основними факторами є:

- науково-селекційна і технологічна цінність сорту рослин, що проявляється через збереження характерних ознак під час виробництва та реалізації відтворювального матеріалу конкретним споживачам;
- економічна цінність сорту, тобто виробництво, зберігання та реалізація насіння цього сорту;
- надійність правової охорони сорту рослин, тобто законодавче забезпечення гарантій тривалої дії патентів, свідоцтв та ліцензій;
- реальна суспільна потреба у продукції за ліцензією, ємність ринку та наявність вільних сегментів.

Крім того розмір роялті залежить від характеру предмета ліцензійного договору, від обсягу виробництва і продажу продукції за ліцензією. Все це необхідно врахувати при визначенні справедливої вартості сорту. Для невеликого обсягу виробництва товарної продукції з унікальними характеристиками розмір роялті, як правило, встановлюється в межах 7,0-10,0 відсотків їхньої вартості або доходів, одержаних у наслідок реалізації зазначеної продукції.

Такий підхід суттєво міг би змінити відносини між селекціонером-

ми, власниками сортів та виробниками насіння і садивного матеріалу для забезпечення справедливих фінансових розрахунків, надав нового поштовху для розвитку селекції.

УДК 346.11

Присяжнюк Л. М.*, Черній С. О., Шитікова Ю. В.
*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родімцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
* e-mail: prysiazhniuk_l@ukr.net*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ В ЕКСПЕРТИЗІ СОРТІВ РОСЛИН

Сукупність сортів різних видів рослин формує сортові ресурси країни, які відображені в Державному реєстрі сортів рослин, придатних до поширення в Україні (Реєстр). На основі комплексу польових та лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин готуються пропозиції щодо державної реєстрації сорту та відбувається формування Реєстру.

На основі запропонованих Міжнародним союзом з охорони нових сортів рослин (UPOV – International Union for the Protection of New Varieties of Plants) основних керівних принципів експертизи на відмінність, однорідність та стабільність (ВОС) для конкретних видів, або інших груп, для проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин в Україні розроблені та затверджені наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України методики проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на ВОС. Проведення досліджень нових сортів на ВОС ґрунтується на експериментальній оцінці морфологічних, біологічних і біохімічних ознак сортів рослин, які підрозділяються на кількісні, якісні та псевдо-якісні.

З 1995 року Україна є членом UPOV, а з 2006 року – приєдналась до Акта 1991 року Конвенції UPOV. Відповідно до статті 5 Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин (далі – Конвенція) «Умови охорони» право селекціонера надається, якщо сорт є новим, відмінним, однорідним і стабільним. Також відповідно до статті 12 «Експертиза заявки» Рішення надати право селекціонера вимагає проведення експертизи для визначення відповідності умовам, передбаченим у статтях 5-9 (новизна, відмінність, однорідність, стабільність). Здійснюючи таку експертизу, орган може вирощувати сорт або проводити інші необхідні випробування, поставити вимогу виростити сорт чи здійснити інші необхідні випробування, або врахувати результати вже проведених випробувань. Для цілей такої експертизи

орган може вимагати від селекціонера надання будь-якої необхідної інформації, документів або матеріалу.

Також Регламентом Ради (ЄС) № 2100/94 від 27 липня 1994 року «Про права на сорти рослин у Спільноті», зокрема у статті 56 «Проведення технічних експертиз» п. 1 зазначено, що «...Установи з експертизи, для потреб технічної експертизи, вирощують сорт або розпочинають будь-які інші необхідні дослідження».

Відповідно Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», зокрема статті 11. Критерії придатності сорту для набуття прав інтелектуальної власності на нього пункту 2 сорт вважається придатним для набуття права на нього як на об'єкт інтелектуальної власності, якщо за проявом ознак, породжених певним генотипом чи певною комбінацією генотипів, він є новим, відмінним, однорідним та стабільним.

Статтею 27 пунктом 6 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» передбачено, що під час проведення кваліфікаційної експертизи Компетентний орган або експертний заклад має право направити заявнику запит про надання додаткових матеріалів, інформації, документів, зразків, необхідних для встановлення новизни, відмінності, однорідності і стабільності сорту.

В документі UPOV TG/1/3* General introduction to the examination of distinctness, uniformity and stability and the development of harmonized descriptions of new varieties of plants пунктом 4.7 New Types of Characteristics передбачено «використання нових типів характеристик, включаючи можливе використання молекулярних характеристик, яке розглянуте в документах TGP/15 Guidance on the Use of Biochemical and Molecular Markers in the Examination of Distinctness, Uniformity and Stability (DUS) та UPOV/INF/18/1 Possible use of molecular markers in the examination of distinctness, uniformity and stability (DUS).

В цих документах описано моделі та приклади застосування молекулярних маркерів для сортів, які містять гени толерантності до гербіцидів, сортів пшениці, троянди, кукурудзи та ріпаку. Відповідно до принципів UPOV використання молекулярних маркерів передбачається за трьома основними напрямками (моделями): застосування специфічних (функціональних) ДНК маркерів для ідентифікації господарсько-цінних ознак; поєднання морфологічних та молекулярних дистанцій між сортами для організації колекцій; калібрування молекулярних дистанцій в управлінні колекціями сортів.

Отже, в сучасних умовах розвитку селекції на світовому рівні виникає необхідність використовувати сучасні методи експертизи сортів рослин, що підтверджено міжнародними актами та нормативно-правовими документами України.

УДК 34.096:303.8

Сиплива Н.О.* , Гайдай А.О.

*Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева,
15, м. Київ, 03041, Україна*

**e-mail: nata123456@ukr.net*

ЗАКОНОДАВЧІ ВИМОГИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ (ФОРМАЛЬНОЇ) ЕКСПЕРТИЗИ ЗАЯВКИ НА СОРТ РОСЛИН

Законодавство України в сфері охорони прав на сорти рослин базується на Конституції України та складається із Цивільного кодексу України, Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» (далі-Закон), міжнародних договорів у сфері охорони прав на сорти рослин, та інших нормативно-правових актів.

Цей Закон застосовується щодо сортів усіх родів і видів рослин та регулює майнові і особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та захистом прав інтелектуальної власності на сорт рослин. Сорт рослин – окрема група рослин (клон, лінія, гібрид, популяція) в рамках ботанічних таксонів (рід, вид, різновидність). Права на сорт рослин в Україні набуваються шляхом подання заявки на сорт рослин до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони прав на сорти рослин (Компетентний орган).

Заявку на сорт рослин подає до Компетентного органу особа, яка має на це право, згідно до вимог статей 16-18 Закону. Документи заявки на сорт рослин повинна містити: Заяву про визнання прав на сорт рослин, Технічну анкету на сорт, Показники для визначення придатності сорту для поширення на території України (уразі наміру набуття майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту рослин) складені українською мовою та інші документи передбачені нормативно-правовими, законодавчими актами в сфері охорони прав на сорти рослин. Відповідно до вимог нової редакції від 30.06.2016 Закону спрощується процедура подання документу, що засвідчує право заявника на подання заявки, що є невід'ємною складовою заявки. Уразі подання заявки на сорт, на який заявку подана до іншої держави-учасниці Міжнародного союзу з охорони прав нових сортів рослин та якщо заявника можна ідентифікувати як селекціонера (набуті права на сорт) на підставі інформаційного обміну між компетентними органами держав –учасниць, договір про передачу прав на подання заявки не вимагається, згідно статті 20 Закону.

Статтею 21 Закону передбачено, що заявка вважається поданою, якщо вона містить принаймні: відомості про заявника, зазначення ботанічного таксону, запропоновану заявником назву сорту або її тимчасове позначення, дата подання пріоритету та назву держави-учасниці, в якій подано першу заявку (якщо заявляється пріоритет),

технічну анкету на сорт. Експертиза заявки передбачена статтею 25 Закону та має статус науково-технічної експертизи (формальної та кваліфікаційної (технічної)).

Формальна експертиза відповідно до вимог статті 26 Закону проводиться з метою визначення відповідності формальних ознак заявки вимогам, що встановлені Законом та керуючись затвердженими Компетентним органом Правилами складання та подання заявки на сорт рослин.

Відповідно до статей 26, 27 Закону у разі відповідності формальних ознак документів заявки й отримання заявником позитивних висновків та за умови сплати зборів експертного закладу розпочинається кваліфікаційна експертиза заявки. За результатами комплексу науково-технічної експертизи Компетентний орган приймає рішення за заявкою.

УДК: 631.527:631.53.01:378.633

Ткачик С. О.

*Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, Київ, 03041, Україна
e-mail: s-s-tk@ukr.net*

ЩОДО РЕЄСТРАЦІЇ СОРТІВ РОСЛИН В УКРАЇНІ БЕЗ ОФІЦІЙНИХ ВИПРОБУВАНЬ

Європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики України, який передбачає проведення системних реформ в усіх сферах діяльності відповідно до вимог та стандартів європейської спільноти. На даний час правовою основою відносин між Україною та Європейським Союзом є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої. Кінцевою метою європейської інтеграції є набуття Україною членства в Європейському Союзі. На даний час активно обговорюється питання спрощення процедури реєстрації сортів рослин в Україні без офіційних випробувань за результатами польової та лабораторної експертизи, проведеної заявником або іншим Компетентним органом. Це твердження звичайно мало б, на нашу думку, актуальність за умови дійсного членства України в ЄС. На сьогодні Україна є членом Міжнародного Союзу з охорони нових сортів рослин (далі – УПОВ), реєстрація сортів та прав на них здійснюється відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

Процедура державної реєстрації прав на сорт рослин є ключовим етапом поширення сорту на території України. Ринковий обіг насіння та садивного матеріалу можливий лише тих сортів, які занесені

до Державного реєстру сортів рослин. Схема процесу “життя” сорту: створення сорту (селекція) реєстрація сорту (офіційне визнання сорту і набуття прав на нього) поширення сорту (комерційний обіг сорту шляхом введення насінництва і продажу насіння).

В 1995 році Україна стала членом впливової міжнародної організації Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (УПОВ). Цим самим взявши на себе зобов'язання дотримуватись тих правил та положень Конвенції, які прийняті нею. Створення Компетентного органу та системи експертних закладів, результати експертизи яких використовуються для процедури реєстрації сортів.

Сорти рослин є біологічними об'єктами, які реалізують свій потенціал у різних природно-кліматичних зонах. Їхня реакція на ґрунтові та погодні умови перед можливим поширенням у виробництві має бути оцінена принаймні у Поліссі, Лісостепу та Степу України. Поширення сортів польових культур без перевірки в різних зонах України загрожує стабільності виробництва рослинницької продукції та підриває основи аграрного бізнесу. Лише провівши експертизу в різних ґрунтово-кліматичних зонах, можна виявивши кращі з них, зареєструвати та рекомендувати до поширення для конкретного регіону.

Сорти рослин мають бути пластичними та давати стабільні урожаї. Важливо в польових умовах перевірити наскільки сорт змінює свою урожайність залежно від зміни клімату по рокам і зробити це потрібно до реєстрації, щоб надати товаровиробнику достовірну інформацію про сорт.

Агробіологічна характеристика сорту і гібриду, особливо адаптивних властивостей в значній мірі визначається географічним місцем їхнього створення, точніше – екологічними умовами, де селекціонується сорт (кількість опадів, температурний режим у період вирощування культури, агрохімічні характеристики ґрунтів, тривалість дня тощо). В країнах Західної Європи переважає м'який клімат, з малою річною амплітудою температури, теплим на півдні і прохолодним на півночі літом, м'якою безморозною зимою, без стійкого снігового покриву на рівнинах, великими опадами в усі сезони, особливо взимку, достатнім і надлишковим зволоженням (кількість опадів не менше 600 мм). Сорти, створені в таких умовах, ризиковано без випробування комерціалізувати в Україні, зокрема в умовах півдня України, в зоні ризикованого землеробства, де випадає 350 мм опадів і посухи є звичайним явищем. Аналогічна ситуація з морозостійкістю сортів озимих зернових.

Але навіть за аналогічних екологічних умов створення сорту продуктивність може бути різною. Причина – не однакові (різні) біотичні чинники: шкідники, хвороби, бур'яни. Так, наприклад, в умовах сьогодні сояшник є основною олійною культурою в Україні, його вирощують у всіх агрокліматичних зонах. Проте отриманню високих і

сталих урожаїв перешкоджають абіотичні та біотичні чинники, серед останніх основну небезпеку становить вовчок. В Україні поширення цього паразита відбувається з південного сходу до південного заходу і поступово з кожним роком переміщується у центральні регіони країни. Щороку відмічається поширення вовчка все далі на північ, і сьогодні вже не дивина побачити його в Полтавській, Черкаській та інших областях на тих гібридах, які раніше були стійкі й не уражувалися. Так у південному та південно-східному регіонах України в посівах соняшнику поширена 8 раса вовчка, гібриди та сорти, що не пройшли польової експертизи, ризиковано висівати в цьому регіоні.

На сьогодні Україна приєдналася до більшості насінневих схем Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР). Подальше становлення та розвиток селекції і насінництва, залучення іноземних інвестицій для створення інфраструктури насінництва вимагає чіткого та суворого дотримання норм і вимог, які ставляться Міжнародними організаціями в сфері насінництва та охорони прав на сорти рослин, а в подальшому поступове приєднання України до всіх схем сортової сертифікації, уніфікації і гармонізації національно-правового режиму до вимог Європейського союзу, Світової організації торгівлі, Міжнародної федерації насінництва, Світової продовольчої організації та інших міжнародних інституцій. Це неможливо здійснити без експертної оцінки сортів на відмінність, однорідність та стабільність, формування офіційного опису сорту, який в подальшому є однією з складових сертифікації.

Спрощення схеми експертизи сортів рослин, впровадження так званої реєстрації за даними заявника обмежить повноту цієї експертизи, так як сорти порівнюватимуться виключно з сортами робочої колекції заявника-селекціонера, а прояв низки ознак в умовах України матиме інший прояв або не проявлятиметься взагалі. Основними критеріями отримання прав селекціонера [патенту] є новизна, відмінність, однорідність та стабільність.

Тому ЄС застерігає стосовно достовірності експертиз, проведених в інших країнах (не ЄС), і передбачає заходи з визнання рівноцінності експертиз і перевірок сортів. Відповідно до статей 7 та 16 Директиви Ради ЄС 2002/53/ЄС *«Про загальний каталог сортів сільськогосподарських культур»* «.....прийняття сортів [іншими словами реєстрація] базується на результатах офіційних експертиз, зокрема вегетаційних дослідів, які охоплюють достатню кількість ознак сорту». Держави-члени ЄС можуть навіть заборонити використання сорту на своїй території чи на її частині, коли офіційні випробування показують, що сортне є придатним для вирощування у будь-якій частині їх території через його групу стиглості.

В умовах ринку сортів і насіння всі країни з розвинутою економікою здійснюють захист своїх селекційних досягнень. При рівних характеристиках перевага в реєстрації надається своїм національ-

ним сортам і гібридам, оскільки саме національні сорти становлять продовольчу безпеку держави. Це необхідно, перш за все, для підтримки і розвитку національних наукових селекційних програм та насінництва, що є одним з елементів забезпечення продовольчої безпеки країни та її експортного потенціалу.

УДК 341.2:631.526(477)

Худолій Л.В.,^{1*} Троян В.І., Васьківський Б.С.²

¹ Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна

² Національний університет біоресурсів і природокористування України,
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041, Україна

* e-mail: hydoliyl4@gmail.com

ПРИВЕДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН У ВІДПОВІДНІСТЬ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ НОРМАМИ І СТАНДАРТАМИ

Верховною Радою України 08.12.2015 року прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами». Метою прийняття цього Закону є запровадження процедури реєстрації сортів та сертифікації насіння, які відповідатимуть найкращим європейським та міжнародним стандартам.

Головними елементами законодавства Європейського Союзу в сфері насінництва є: а) реєстрація сортів та б) сертифікація насіння. Тому вихід України як рівноправного партнера на міжнародний ринок вимагає досягнення українським законодавством еквівалентності нормам ЄС. В частині реєстрації сортів рослин вищезазначеним Законом внесені зміни до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» де введено поняття «Компетентного органу» – центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони прав на сорти рослин, а також визначено, що за бажанням заявника експертиза заявки на сорт рослин може проводитися експертними закладами. Статтею 1 Закону визначено, що експертний заклад – підприємство, установа або організація, уповноважені Компетентним органом на виконання окремих повноважень у сфері охорони прав на сорти рослин. На виконання цієї вимоги наказом Компетентного органу від 02.11.2017 № 591, який зареєстрований в Міністерстві юстиції України 24 листопада 2017 р. за № 1430/31298 затверджено «Порядок підтвердження підприєм-

ствами, установами, організаціями відповідного рівня компетентності, вимоги щодо кількості кваліфікованого персоналу, який працює на постійній основі, вимоги до фінансових та матеріальних ресурсів, акредитованих лабораторій та системи управління якістю, переліку документів, необхідних для отримання уповноваження, та порядку їх подачі». Частиною 7 статті 9 Закону обмежено право експертних закладів на виконання повноважень щодо прийняття рішень щодо заявок; видачі охоронних документів, що засвідчують права на сорт; затвердження нормативних документів галузевого призначення на продукцію, процеси, послуги у разі відсутності національних стандартів або необхідності встановлення вимог, що перевищують чи доповнюють вимоги національних стандартів; надання державного замовлення на проведення науково-технічної експертизи у сфері прав на сорти рослин та представництва інтересів України з питань охорони прав на сорти рослин у міжнародних організаціях.

На виконання зміни до статті 14 Кабінетом Міністрів України прийнята Постанова від 7 грудня 2016 р. № 918 «Про затвердження Критеріїв заборони поширення сортів рослин в Україні».

Суттєві зміни, що дали результат в частині спрощення процедури подання та експертизи заявки на сорт рослин внесені до статті 20. Так, частиною 1 цієї статті визначено, якщо заявника можна ідентифікувати як селекціонера на підставі інформаційного обміну між компетентними органами держав-учасниць або державами – членами Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин, договір про передачу права на подання заявки не вимагається. Нова редакція Правил складання та подання заявки на сорт рослин, що затвержені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 28 лютого 2018 року № 110, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 05 липня 2018р. за № 781/32233 в цій частині передбачає таку норму лише для випадків, коли заявником вже набуті права на сорт рослин (пункт 5 розділу V Правил).

Абзацом другим частини четвертої зазначеної вище статті передбачений особливий порядок затребування зразків посадкового матеріалу батьківських компонентів об'єкта заявки. На виконання цієї вимоги Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 750 затверджений Порядок затребування зразків посадкового матеріалу батьківських компонентів об'єкта заявки. Вперше введена в Законі така норма дозволяє значно оптимізувати кваліфікаційну експертизу гібридів сільськогосподарських культур, а норма абзацу третього цієї статті дозволяє скоротити термін експертизи на відмінність однорідність та стабільність батьківських компонентів гібридів за рахунок надання можливості заявникам подати клопотання щодо врахування результатів експертизи, проведеної компетентним органом будь-якої іншої держави-учасниці.

Особлива увага приділена законодавцем термінам проведення науково-технічної експертизи заявки. Так, статтею 26 Закону визначений 10-денний термін від дати подання заявки для надання заявникам повідомлення про прийняття заявки до розгляду та ввезення дослідних зразків сортів для цілей експертизи; повідомлення щодо сум зборів та реквізити для сплати; повідомлення про неподання заявки на сорт рослин; експертного висновка про позитивні результати формальної експертизи та початок кваліфікаційної експертизи. Положенням цієї статті також визначено, що перше повідомлення про результати формальної експертизи повинно бути надіслано Компетентним органом заявникові не пізніше трьох місяців з дати одержання ним матеріалів заявки. Змінами до статті 27, яка регулює проведення кваліфікаційної експертизи сорту рослин передбачено право експертного закладу отримувати оплату послуг з проведення кваліфікаційної експертизи на договірних умовах, проте 26, 29 та інші статті Закон визначають також необхідність сплати зборів за певні дії, що стосуються експертизи сорту рослин, в тому числі й кваліфікаційної.

Серед нововведень також є норма частини 2 статті 28 Закону, яка надає право заявникам при поданні заявки на сорт рослин зазначати в матеріалах заявки селекційний код як назву сорту. Проте, практика показала, що ця норма призвела лише до збільшення документообігу при проведенні експертизи назви сорту. Також вперше на законодавчому рівні визначено, що власник майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту має право передати своє право на поширення сорту на підставі договору будь-якій особі (доповнення до статті ст. 38). Крім цього, власник майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту отримав і зобов'язання щодо добросовісного користуватися своїми майновими правами, забезпечення збереженості сорту чи його вихідних компонентів, надання інформації, документи, матеріал, зразки сорту, що охороняється (у тому числі батьківські компоненти сорту) на запит Компетентного органу (ст. 48).

Таким чином, зміни що були внесені до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» дозволили оптимізувати певні етапи проведення науково-технічної експертизи, зменшити терміни проведення експертизи та кількість документів заявки на сорт рослин, які подаються до Компетентного органу. Проте, для забезпечення еквівалентності процедури набуття прав на сорт рослин до європейської практики необхідно ще багато чого зробити на законодавчому рівні.

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄС

Однією із важливих складових входження України в європейський правовий простір є вивчення відповідного правового досвіду, активна адаптація українського права до загальноєвропейського права, запровадження існуючих західних стандартів до національної правозастосовчої практики. Саме такий підхід дозволить значно прискорити входження України до європейської сім'ї.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день саме інтелектуальна власність стає основою для формування нової економіки – економіки новацій, яка є базою для розвитку єдиної Європи. Новації активно запроваджуються у всіх галузях європейської економіки, у тому числі й сільському господарстві.

Одним із основних компонентів інтеграційної політики України є адаптація її законодавства до Європейського Союзу, яка полягає у досягненні відповідальності правової системи ЄС (*acquis communautaire*) у суспільно значущих сферах [1].

В ЄС право інтелектуальної власності знаходиться в постійному динамізмі. Це пояснюється тим, що на сьогоднішній день інтелектуальна власність стає базою для розбудови нового суспільства, нових економічних підходів.

Саме економіка знань, а не економіка виробничих потужностей є найбільш інвестиційно-привабливою. Достатньо згадати, що такі компанії як: Google, Apple, Tesla коштують вже біля трильйону доларів США. І ця вартість є фактичною вартістю інтелектуальної продукції цих компаній.

Європейська Комісія ще у 2014 році у Звіті (робочий звіт) «Торгівля, зростання та інтелектуальна власність. Стратегія забезпечення права інтелектуальної власності» вказала, що порушення права інтелектуальної власності призводить до економічних втрат правовласників, нівелюванню творчої та інноваційної діяльності. Контрафактна продукція не відповідає вимогам якості, існуючим стандартам. В умовах глобалізації економіки одним із важливих питань є захист права інтелектуальної власності, особливо у відносинах між державами-членами ЄС та іншими країнами, які не входять до ЄС.

Ці питання стосуються патентування, особливо у фармацевтичній галузі. Надалі у звіті вказується, що у деяких третіх країнах

рівень захисту права інтелектуальної власності є низьким. Також існує необхідність узгодження правових актів у сфері захисту та використання інтелектуальних продуктів. Одночасно існує необхідність удосконалення правового захисту права інтелектуальної власності на міжнародному рівні.

Важливе значення розвитку інноваційних продуктів в ЄС приділяється сільському господарстві. Така позиція є цілком зрозумілою, оскільки сільськогосподарський виробник є важливою ланкою у формуванні харчової безпеки – складової загальної концепції світової безпеки.

До держав-членів ЄС, де значно розвинуті аграрні технології належать, зокрема, ФРН, Франція, Італія. Значний розвиток аграрної сфери неможливий без активного впровадження нових цифрових технологій в аграрний сектор.

Існуюча модель захисту права інтелектуальної власності в ЄС має свою особливість, яка полягає у тому, що захист права інтелектуальної власності в європейській зоні здійснюється відповідно до єдиних європейських документів (директив), внутрішнього законодавства кожної держави-учасниці ЄС, міжнародних документів, які були раніше ратифіковані державами-учасницями.

Одним із базових документів щодо захисту права інтелектуальної власності є Директиви ЄС/2004/48. Директиви ЄС/2004/48 була прийнята Європейським парламентом та Радю Європейського Союзу 29 квітня 2004 року у відповідності до статті 95 Договору про заснування Європейської економічної Спільноти від 25.03.1957 (Римський Договір) та за результатами консультацій загальноєвропейських органів

Вказаний європейський нормативний документ є по суті базовим документом у сфері захисту права інтелектуальної власності.

Іншим важливим юрисдикційним документом в сфері захисту прав інтелектуальної власності є Суд Європейського Союзу заснований відповідно до Угоди про Європейське об'єднання вугілля та сталі у 1952 році. Наразі Суд ЄС розташований у Люксембурзі.

У складі Суду ЄС діють три установи: сам Суд Європейського Союзу, Суд першої інстанції (створений у 1988 році, раніше мав назву Трибунал першої інстанції), Трибунал з питань публічної служби (створений у 2004 році).

До компетенції цього судового органу належить й вирішення спорів пов'язаних із торгівельними марками. Так, наразі у Суді ЄС може бути оскаржене рішення Апеляційного органу, який розглядає звернення на рішення компетентних державних органів щодо торгових марок. Отже, рішення Суду ЄС можуть стосуватися спірних відносин щодо торгівельних марок в сфері аграрного виробництва.

Шпак П.І.

*Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: pavloshpak17@gmail.com*

КОМПЕНСАЦІЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА СОРТ РОСЛИН

У вітчизняній правовій системі існує три форми відшкодування майнової шкоди за порушення прав на сорти рослин: відшкодування збитків; стягнення з порушника доходу, отриманого внаслідок порушення; виплата компенсації замість відшкодування збитків або стягнення доходу.

Відповідно до п. г ч. 1 ст. 55 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», суд має право ухвалити рішення про стягнення з порушника компенсації, що визначається судом у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, з урахуванням того, чи було вчинене порушення без умислу чи навмисно, замість відшкодування збитків або стягнення доходу.

Це правило вказує на неможливість одночасного застосування двох або більше майнових стягнень за одне і те ж порушення.

На відміну від реальних збитків та упущеної вигоди, які, якщо договором або законом не передбачено інше, відшкодовуються в повному обсязі, компенсація має специфічний, імовірнісний характер. Компенсація визначається не в тому розмірі, в якому була заподіяна шкода, а в межах, встановлених законом, і не потребує доказування конкретного обсягу збитків.

З огляду на євроінтеграційний курс України важливо також брати до уваги підходи до виплати компенсації, які існують в державах-членах ЄС. На сьогодні жодний нормативно-правовий акт ЄС не встановлює обов'язкового застосування компенсації як форми відшкодування майнової шкоди за порушення права інтелектуальної власності, зокрема на сорт рослин.

У ст. 3 Директиви 2004/48/ЄС «Про реалізацію прав на інтелектуальну власність» вказано, що держави-члени повинні передбачати заходи, процедури й засоби правового захисту, необхідні для забезпечення дотримання прав на інтелектуальну власність, а відповідно до п. б) ч. 1 ст. 13 Директиви держави-члени можуть у відповідних випадках встановити збитки у вигляді фіксованої суми на підставі таких елементів, як мінімальний розмір винагороди чи гонорар, який був би сплачений, якби порушник попросив дозвіл на використання права на інтелектуальну власність.

Тобто, держави-члени ЄС регулюють виплату компенсації так, як їм видається за доцільне.

Європейському суду справедливості при роз'ясненні пункту b) ч. 1 ст. 13 Директиви 2004/48/ЄС дійшов висновків, що:

- Директива встановлює мінімальний стандарт забезпечення прав інтелектуальної власності та не перешкоджає державам-членам ЄС передбачати вищий рівень захисту;

- компенсація не має бути пропорційною до втрат, фактично понесених

потерпілою стороною;

- Директива не зобов'язує держав-членів передбачати «каральні» збитки, та не може розглядатися як заборона на встановлення таких заходів;

Підводячи підсумки слід зауважити, що компенсація за порушення прав інтелектуальної власності в державах-членах ЄС визначається по-різному. Однак вона завжди «прив'язана» до суми винагороди, яка мала б бути сплачена за надання дозволу на використання відповідного об'єкта права інтелектуальної власності.

В будь-якому випадку, виплата компенсації є достатньо дієвим способом захисту прав на сорти рослин.

УДК: 351.82: 631.527 (061.1ЄС+477)

Якубенко Н.Б.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: nataliya.yakubenko@gmail.com*

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ПРАВ СЕЛЕКЦІОНЕРА В ЄС ТА УКРАЇНІ. СПІЛЬНІ РИСИ ТА РОЗБІЖНОСТІ

Охорона прав на сорти рослин в загальноприйнятому значенні на міжнародному рівні, відповідно до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин позначається скороченням PBR (*Plant Breeder's Rights*), що в перекладі означає права селекціонера.

Україна приєдналась до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин (далі – Конвенція УПОВ) та отримала статус країни-учасниці адаптувавши національне законодавства відповідно до норм Конвенції УПОВ у 1995 році, в подальшому у 2006 році приєднавшись до останнього Акта (1991 року) Конвенції УПОВ, прийнявши зобов'язання охороняти всі роди та види.

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» документ з охорони прав селекціонера у обсягу охорони відповідно до Конвенції УПОВ використовують термін патентом на сорт рослин. Проте, на міжнародному рівні це дві різні категорії. Є країни

які одночасно використовують охорону прав селекціонера відповідно до Конвенції УПОВ так патент на сорт рослин, які не є тотожними. Навіть окремі установи займаються їх реєстрацією. До цих країн належать Сполучені Штати Америки.

Європейський Союз завдяки Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 від 27 липня 1994 року «Про права на сорти рослин у Спільноті» у свою чергу теж як об'єднання набуло членства в УПОВ. Крім загальних положень Конвенції УПОВ даним Регламентом передбачено створення та функціонування Бюро з сортів рослин Спільноти (CPVO.) Це компетентний орган з реєстрації прав селекціонера на рівні ЄС і кожен селекціонер може подати відповідну заявку.

Селекціонер може подати заявку до компетентного органу з реєстрації прав селекціонера до будь-якої країни ЄС, проте правова охорона буде діяти лише на рівні цієї країни до якої подано заявку, а не на рівні ЄС, на відміну від реєстрації сорту в національному реєстрі сортів з метою комерційного обігу (сорт автоматично потрапляє з національного каталогу сортів рослин до Загального каталогу сортів рослин ЄС).

Таким чином, по-перше, необхідно чітко розділи тлумачення понять патент на сорт рослин та документ з охорони пав селекціонера.

По-друге, необхідно забезпечити окреме ведення Реєстру сортів рослин, придатних на поширення та Реєстру сортів, що охороняються (Реєстр патентів).

По-третє, необхідно розробити пропозиції щодо змін до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» стосовно процедур, які проводяться CPVO під час реєстрації сорту та оскарження їх результатів (Апеляційна Рада тощо).

Отже, законодавчі аспекти охорони сортів рослин в ЄС та Україні не мають суттєвих відмінностей, бо ґрунтуються на принципах Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин УПОВ. Основні розбіжності в термінології зокрема відповідно до законодавства України патентом на сорт рослин називають охоронний документ на сорт рослин, що видано відповідно до положень Конвенції УПОВ. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС повною мірою безпосередньо пов'язана з повноправним, а не асоційованим членство України в ЄС.

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ РЕЄСТРАЦІЇ СОРТІВ РОСЛИН В ЄС ТА УКРАЇНІ. СПІЛЬНІ РИСИ ТА РОЗБІЖНОСТІ

Система реєстрації сортів рослин в Україні та ЄС має спільні основні підходи, основний, на відміну від системи реєстрації в США, – це необхідність реєстрації сорту (занесення до Реєстру) з метою можливості його поширення на цій території.

Реєстрація сорту в Україні регулюється Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21.04.1993 №3116-ХІІ, відповідно до визначення термінів якого Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні – офіційний перелік сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Так само як в ЄС поширення сорту на території України необхідно провести його реєстрацію.

Реєстрація сорту в ЄС охоплює Директива Ради ЄС (2002/53/EU) від 13 червня 2002 року «Про спільний каталог сортів видів сільськогосподарських культур» з метою створення спільного каталогу сортів, в на основі якого національні каталоги країн-учасниць ЄС. Таким чином всі держави-члени повинні, створити один чи більше національних каталогів сортів, схвалених для сертифікації і збуту на їхній території. Ці каталоги повинні бути створені відповідно до єдиних правил, щоб схвалені сорти були відмінними, стабільними та достатньо однорідними і щоб вони мали задовільну цінність для вирощування і використання (відповідати критеріям охороноздатності сорту, окрім новизни сорту відповідно до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин та придатності сортів до використання на певній території). При цьому країни ЄС мають враховувати встановлені на міжнародному рівні правила щодо певних положень, які стосуються схвалення сортів на національному рівні (тобто відповідати критеріям охороноздатності сорту, окрім новизни сорту). Насіння, про яке йде мова в цій Директиві, підлягає вільному збуту в межах Співтовариства після опублікування загальному (спільному) каталозі ЄС.

Таким чином, по-перше, Загальний каталог сортів рослин ЄС формується на основі національних каталогів країн ЄС, тобто сорт зареєстрований в одній з країн ЄС автоматично потрапляє до нього.

По-друге, вимоги до сорту з метою його реєстрації додатково регулюються не нормативно-правовими актами ЄС, а на національному рівні країн ЄС. Перевірка відповідності національним вимогам реєстрації проводять компетентні органи країн ЄС.

По-третє, з метою зниження ризиків операторів внутрішнього ринку країни та продовольчої безпеки, щодо сортів придатність до поширення яких не перевірено під час польової експертизи на території конкретної країни, аграрно-орієнтовані країни ЄС впровадили післяреєстраційне вивчення сортів рослин (Республіка Польща, Федеративна Республіка Німеччина тощо).

Отже, законодавчі аспекти реєстрації сортів рослин в ЄС та Україні не мають суттєвих відмінностей, бо ґрунтуються на принципах Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин УПОВ та вимогах до придатності сорту до поширення відповідно до національного законодавства. Основні розбіжності в термінології зокрема відповідно до законодавства України реєстрація сорту ототожнюється з правом на його поширення. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС повною мірою безпосередньо пов'язана з повноправним, а не асоційованим членство України в ЄС.

**Міністерство розвитку економіки,
торгівлі та сільського господарства України**
Український інститут експертизи сортів рослин

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО
ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ
РОСЛИН**

Матеріали
науково-практичної конференції «Проблемні питання адаптації законодавства
України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони прав на сорти
рослин»
(28 листопада 2019 р., м. Київ)

Матеріали публікуються в авторській редакції

Відповідальні за випуск:
Бобонич Є. М.

